

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Kindersekstoeristen: Een literatuurverkenning naar kenmerken, motieven en werkwijzen van (Nederlandse) daders

Koning, A.; Rijkse-Van Dijke, L.

Citation

Koning, A., & Rijkse-Van Dijke, L. (2016). *Kindersekstoeristen: Een literatuurverkenning naar kenmerken, motieven en werkwijzen van (Nederlandse) daders*. Leiden: Politie en Wetenschap. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/45824>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/45824>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Universiteit
Leiden

in opdracht van
Politie en Wetenschap

Kindersekstoeristen
***Een literatuurverkenning naar kenmerken, motieven en werkwijzen
van (Nederlandse) daders***

Anneke Koning

Lina Rijksen-van Dijke

Oktober 2016

WOORD VOORAF

De voorliggende literatuurverkenning over Nederlandse daders van kinderekstoerisme is uitgevoerd in opdracht van Politie en Wetenschap, en uitgevoerd door onderzoekers van het Instituut voor Strafrecht en Criminologie aan de Universiteit Leiden.

We zijn dank verschuldigd aan verschillende mensen, die behulpzaam zijn geweest bij het vinden van relevante literatuur, delen van informatie, en becommentariëren van conceptteksten. Voor het beschikbaar stellen van vertrouwelijke –of om andere reden (nog) niet openbare– documenten zijn we erkentelijk aan de medewerkers van het Landelijk Programma Zeden, Kinderpornografie en Kindersekstoerisme van de nationale politie, alsmede aan Laura Moerenhout (Landelijke Eenheid, DLIO) en Kai Jonas (Universiteit van Amsterdam). De leden van de leescommissie danken we graag voor hun waardevolle inbreng op een eerdere versie van deze studie: Joanne van der Leun (Universiteit Leiden), Anton van Wijk (Bureau Beke), Ilana de Wild (politie-LPZKK), Leonie Zweep (Openbaar Ministerie), en Marta Dozy en Annemieke Venderbosch (Politie en Wetenschap).

We hopen dat dit onderzoek een aanknopingspunt is voor gedachtewisselingen over de aanpak van kinderekstoerisme, en als inspiratiebron kan dienen voor vervolgonderzoek.

Anneke Koning en Lina Rijksen-van Dijke

Leiden, oktober 2016

SAMENVATTING

Kindersekstoerisme is een groeiend maatschappelijk probleem en een relatief nieuwe uitdaging voor de Nederlandse politie, die voor de taak staat seksueel kindermisbruik door Nederlandse burgers in het buitenland te bestrijden. Over de daders van kinderseksstoerisme is weinig bekend. In deze literatuurverkenning wordt informatie uit (internationaal) wetenschappelijk onderzoek, beleidsstukken en andere documenten geanalyseerd om te onderzoeken wat de kenmerken, motieven en werkwijzen zijn van (Nederlandse) kinderseksstoeristen. We concluderen dat deze dadergroep niet homogeen is en dat verschillende motivaties (preferentieel/situationeel) en werkwijzen (kortverblijvend/langverblijvend/online) van toepassing zijn. De diversiteit van de dadergroep vraagt om een afwisselend pakket aan op de daders afgestemde maatregelen. De schaarste van literatuur over het onderwerp illustreert daarnaast de noodzaak voor het verbeteren van de informatiepositie en de uitvoering van wetenschappelijk vervolgonderzoek.

ABSTRACT

Child sex tourism is a growing problem and a relatively new challenge for the Dutch national police, which is faced with the task of combatting child sexual abuse by Dutch citizens abroad. Little is known about travelling child sex offenders. In this literature review, information from (international) scientific research, Dutch policy reports, and other documents is analyzed to investigate the characteristics, motives and techniques (*modus operandi*) of (Dutch) child sex tourists. We conclude that this offender group is not homogeneous, and that different motivations (preferential/situational) and *modus operandi* (short stay/long stay/online) apply. The diversity of the offender group requires a variety of initiatives which are well-adjusted to the different offender types. The scarcity of research on this topic furthermore illustrates the necessity to gather more intelligence and conduct follow-up research.

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	2
Samenvatting.....	3
Abstract	3
Inleiding.....	5
Doel en vraagstelling	8
Onderzoeksmethoden.....	9
I. Kenmerken	11
II. Motieven	15
2.1 Preferentiële daders.....	16
2.2 Situationele daders.....	18
2.3 Verhouding preferentiële en situationele daders	20
III. Werkwijzen.....	22
3.1 Kort verblijvenden	22
3.2 Lang verblijvenden	23
3.3 Online kindersekstoeristen.....	25
Conclusie en discussie	27
Stand van de wetenschap	30
Aanbevelingen voor de praktijk	36
Tot slot.....	41
Literatuurlijst	42
Over de auteurs.....	47

INLEIDING

Kindersekstoerisme¹, het plegen van of medewerking verlenen aan seksueel geweld tegen kinderen² in het buitenland (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen [NRM], 2013), is een wereldwijd probleem dat in de jaren '90 van de vorige eeuw, meest ogenschijnlijk dankzij voorlichtings- en lobbycampagnes van non-gouvernementele organisaties, internationaal op de agenda werd gezet (O'Connell Davidson, 2004; Seabrook, 2000). Het is een lucratieve industrie die gedijt op de seksuele uitbuiting van kinderen, mede aangedreven door de vraag van buitenlandse reizigers. Het typische beeld is dat van een kindersekstoerist die reist van rijkere, ontwikkelde landen (zogenoemde *herkomstlanden*) naar armere ontwikkelingslanden (*bestemmingslanden*): de meest bekende bestemmingslanden bevinden zich in Zuidoost-Azië, Zuid-Amerika, Afrika en Oost-Europa (Department of State USA, 2015). Inmiddels wordt steeds duidelijker dat bestemmingslanden overal kunnen zijn, en dat daders ook (of vooral) binnen hun regio of land reizen (ECPAT, 2009; Hawke & Raphael, 2016). Bovendien zijn dankzij technologische ontwikkelingen in de laatste jaren nieuwe, online varianten van het fenomeen ontstaan in de vorm van *webcam* of *livestream* kindersekstoerisme (zie Terre des Hommes, 2013a), waardoor daders niet langer fysiek een grens hoeven over te steken om een kind te misbruiken.

Hoewel het praktisch onmogelijk is om te weten hoe groot het probleem is, suggereren de meeste onderzoeken dat tussen de een en twee miljoen kinderen wereldwijd slachtoffer zijn van commerciële seksuele uitbuiting (Chemin & Mbiekop, 2015; Hall, 2011; Tanielian, 2013). Mede door de opkomst van online kindersekstoerisme bestaat het vermoeden bij niet-gouvernementele organisaties (NGO's) dat dit aantal sterk groeit (ECPAT, 2013; Terre des Hommes, 2013a).

Slachtofferschap van seksueel misbruik in de kindertijd kan, zo is duidelijk uit wetenschappelijk onderzoek, verstrekken van lichamelijke, psychologische en sociale gevolgen hebben, zoals lichamelijke verwondingen en seksueel overdraagbare aandoeningen (Rogstad, Wilkinson, & Robinson, 2016); verschillende psychologische problemen (Chen et al., 2010; Nagtegaal, 2012), die kunnen worden verergerd door de schaamte en stigma die geassocieerd wordt met seksueel misbruik (United Nations Children's Fund [UNICEF], 2014); gedragsproblematiek zoals seksueel risicogedrag, middelenmisbruik en zelfmoordpogingen (Fergusson, McLeod, & Horwood, 2013); en een blijvende impact op de kwaliteit van volwassen relaties, opleiding, werk en inkomen (Currie & Widom, 2010; de Jong, Alink, Bijleveld, Finkenauer, & Hendriks, 2015). Naast de directe schade van het misbruik voor slachtoffers kan kindersekstoerisme ook een belangrijke bron zijn voor de productie van kinderpornografie

¹ Internationaal wordt verschillende terminologie gebruikt voor het fenomeen, met name *child sex tourism* en *traveling/transnational child sex offenders*. Recent gaan ook geluiden op om over *sexual exploitation of children in travel and tourism* (SECTT) te spreken (zie Hawke & Raphael, 2016). In dit rapport worden de termen 'kindersekstoerisme' en 'kindersekstoerist' of 'dader' gebruikt, omdat deze in Nederland de meeste bekendheid genieten.

² In dit onderzoek wordt de terminologie 'kind(eren)' en 'minderjarige(n)' afwisselend gebruikt om, overeenkomstig het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, iemand jonger dan 18 jaar aan te duiden. De wettelijke minimumleeftijd waarop een persoon toestemming kan geven voor seksueel contact (*age of consent*) verschilt per jurisdictie.

(O'Donnell & Milner, 2007). Gezien de blijvende impact op slachtoffers en het feit dat geen regio immuun lijkt te zijn voor het fenomeen, wordt kindersekstoerisme in groeiende mate herkend als een wijdverspreid probleem dat de levens van te veel kinderen verwoest (Svensson, 2006) en zelfs getypeerd als “een wereldwijde humanitaire crisis” (Fredette, 2009:1).

Het is nagenoeg onmogelijk een oorzaak van dit probleem aan te wijzen: er zijn vele factoren die kunnen maken dat kindersekstoerisme (in een bepaald gebied) gedijt. In het bestemmingsland kan seksuele uitbuiting van kinderen in de seksindustrie voortkomen uit sociale omstandigheden als armoede, schulden, beperkte toegang tot scholing, werkloosheid, genderdiscriminatie en (huiselijk) geweld (zie bijv. Steinman, 2002; Todres, 1999; Tuovinen, 2014; United Nations Human Rights Council [UNHRC], 2012). Kinderen kunnen in deze omstandigheden zelf worden benaderd door exploitanten, maar het komt ook voor dat zij worden verkocht door hun ouders (O'Connell Davidson & Sanchez Taylor, 1995; Rafferty, 2013).

Daarnaast trekken verschillende factoren kindersekstoeristen naar een bepaald gebied, waar seksuele diensten van kinderen beschikbaar zijn en daders ongestoord hun gang kunnen gaan. Massatoerisme schept gelegenheden en trekt de behoefte aan seksuele diensten aan, waardoor meer minderjarigen in de seksindustrie aangeboden worden (Hodgson, 1994; Mekinc & Music, 2015). De opkomst van budgetvluchten naar landen als Thailand, Cambodja en de Filipijnen zorgt, volgens O'Donnell en Milner (2007), ook voor een boost van de seksindustrie in deze landen. Andersom kan een gematigd toeristenbeleid en de afwezigheid van massatoerisme juist een beschermende werking hebben (Jonas, 2016).

Hoewel onderzoekers dus verschillende factoren beargumenteren die bijdragen aan het probleem, zijn ze het over een ding eens: kindersekstoerisme is een complex fenomeen. Deze complexiteit wordt bovendien versterkt door de vele (conceptuele en juridische) raakvlakken die kindersekstoerisme heeft met gerelateerde problemen als mensen- en kinderhandel, consumptie en productie van kinderpornografie, en seksueel kindermisbruik in het algemeen.

Desalniettemin bestaat een in het oog springende (wetenschappelijke) kennislacune als het gaat om dit probleem. Gezien de complexiteit, verborgenheid, en dynamische, internationale aard van het fenomeen, is het buitengewoon lastig om betrouwbare informatie hierover in te winnen. Ondanks de groeiende aandacht blijft veel onbekend over kindersekstoerisme als criminologisch fenomeen, wat het tot een buitengewoon ingewikkelde uitdaging maakt voor politie en wetenschappers.

Ondanks het gebrek aan wetenschappelijke kennis over het fenomeen en de aanpak, lijkt het erop dat *“the information available to policymakers [...] has been sufficient to establish there is a problem”* (Todres, 2010:11). Het mag niet als een verrassing komen dat overheden wereldwijd maatregelen hebben genomen in de strijd tegen seksueel kindermisbruik en kindersekstoerisme. Internationaal is het principe dat alle kinderen beschermd moeten worden tegen seksueel geweld gecodificeerd in het VN Verdrag voor de Rechten van het Kind. Maar ook op nationaal niveau is een trend te zien: in de strafrechtelijke herzieningen die in de laatste decennia in landen over de hele wereld zijn uitgevoerd, is regelgeving die dient om kinderen te beschermen tegen seksueel misbruik in het algemeen uitgebreid (Frank, Camp, & Boutcher, 2010). Maatregelen tegen kindersekstoerisme variëren per land: van reisrestricties voor bekende zedendaders tot voorlichtingscampagnes, en van strafbaarstelling van seksueel kindermisbruik door buitenlandse reizigers –hoewel weinig landen specifieke wetsartikelen

tegen kinderekstoerisme hebben opgenomen (Johnson, 2011)– tot extraterritoriale toepassing van nationaal strafrecht door (herkomst)landen (zie bijv. Giordanella, 1998; Seabrook, 2000; Svensson, 2006).

Ook in Nederland is de politieke en maatschappelijke aandacht voor kinderekstoerisme toegenomen (Vogelvang, van den Braak, Meuwese & Wolthuis, 2002). Kinderekstoerisme is voor de Nederlandse overheid, en de politie in het bijzonder, een belangrijke, maar ook relatief nieuwe prioriteit. De recente beleidsaandacht voor het onderwerp en de politieke consensus over de inspanningsplicht van de overheid om kinderekstoerisme door Nederlanders te voorkomen leidden in 2013 tot het Plan van aanpak kinderekstoerisme (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013), waarin voor politie en justitie een omvangrijke rol is weggelegd rondom preventie, opsporing en vervolging en (inter)nationale samenwerking. In de volgende jaren werd de aanpak van kinderekstoerisme op verschillende manieren versterkt. Zo zijn thematische, flexibel inzetbare liaison officers op dit onderwerp aangesteld bij de politie, gestationeerd in vermoedelijke bestemmingslanden voor Nederlanders³: zij begeleiden opsporingsonderzoeken naar (Nederlandse) verdachten, bouwen netwerken op en agenderen het thema verder bij betrokken partijen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016). Een ander voornaam initiatief is de bewustwordingscampagne *'Don't look away'*, waarin reizigers worden voorgelicht en opgeroepen melding te doen bij mogelijke signalen van kinderekstoerisme. Een melding kan, afhankelijk van de informatie, mogelijk worden gebruikt in subjectgericht onderzoek door politie en justitie. Ook in het nieuwe Plan van aanpak uit september 2016 (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016) blijven deze initiatieven relevant.

Een van de belangrijkste pijlers van het Nederlandse beleid is het opsporen van Nederlandse kinderekstoeristen. Ons land wordt voornamelijk gezien als een herkomstland van kinderekstoeristen (NRM, 2013): Nederlandse burgers maken zich in het buitenland schuldig aan seksueel kindermisbruik (Moerenhout, 2013; Vogelvang et al., 2002) en dit moet bestreden worden. De focus op daders van Nederlandse afkomst is pragmatisch: dit is de groep die het meest in de invloedssfeer ligt van de Nederlandse overheid. Het adresseren van de structurele factoren die de seksuele uitbuiting van kinderen in bestemmingslanden veroorzaken, zoals middels armoedebestrijding, vereist een ontwikkelingsperspectief, en bevindt zich nu eenmaal vaak buiten het Nederlandse krachtenveld, en zeker buiten de taakstelling van de Nederlandse politie. Preventieprogramma's die zich enkel richten op de aanbodkant blijken bovendien niet succesvol te zijn (Vogelvang et al., 2002). Interventies die gericht zijn op de vraagkant van de markt, de daders, zijn daarentegen veelbelovender voor het voorkomen van het seksuele misbruik van kinderen (Jhappan, 2005).

Desondanks lijkt de opsporing van Nederlandse kinderekstoeristen, op basis van de resultaten, een struikelblok in de aanpak. Onderzoeken zijn tijdrovend en vergen veel capaciteitsinzet, zonder dat zij regelmatig leiden tot een bevredigend resultaat. Dit komt tevens naar voren uit het

³ In 2014 werden twee liaison officers aangesteld in Rio de Janeiro (1 jaar) en Manilla (2 jaar, onlangs verlengd met 2 jaar). Vanaf 2017 wordt een liaison officer gestationeerd in Bangkok.

geringe aantal afgeronde opsporingsonderzoeken: in 2014 waren dit er zes, waarvan drie leidden tot een dossier richting het Openbaar Ministerie (Tweede Kamer, 2014-2015)⁴.

Om de signalering, opsporing en behandeling van (mogelijke) daders te verbeteren is het cruciaal meer te weten over wie zij zijn en hoe ze te werk gaan. Ook de motivatie, waarom zij zich schuldig maken aan kinderseksstoerisme, is relevant. Pas als de verschillende typen daders kunnen worden onderscheiden kunnen interventies in de praktijk worden gebracht die toegespitst zijn op meer dan een deel van de daderpopulatie, wat ten goede komt aan de effectiviteit van de opsporing en de preventieve kracht van maatregelen. Met andere woorden: op basis van een onvolledig beeld kan de aanpak van kinderseksstoerisme slechts gedeeltelijk effectief zijn.

Daarom wordt, in het huidige onderzoek, een begin gemaakt aan het verbeteren van de informatiepositie over dit relatief onbekende, doch zeer ernstige fenomeen. Een bundeling van het beschikbare onderzoek over de daders van kinderseksstoerisme, gekoppeld aan informatie uit voorhanden beleidsstukken, is een cruciale eerste stap voor het ontwikkelen van een effectievere signalering, opsporing en behandeling van (mogelijke) daders, het formuleren van effectieve preventie-initiatieven, en het inspireren en leiden van vervolgonderzoek naar kinderseksstoerisme.

DOEL EN VRAAGSTELLING

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de kenmerken, werkwijzen en motieven van in Nederland ingezeten daders van kinderseksstoerisme. Hiertoe is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Wat zijn de kenmerken, motieven en werkwijzen van Nederlandse daders van kinderseksstoerisme?

Het onderzoek heeft de volgende deelvragen:

- a. Wat zijn demografische kenmerken van Nederlandse kinderseksstoeristen?
- b. In hoeverre vallen de motivaties van Nederlandse kinderseksstoeristen binnen de typologie van preferentiële en situationele daders, en wat is de verdeling tussen deze groepen?
- c. Hoe gaan Nederlandse kinderseksstoeristen te werk?
- d. Welke interventies kunnen op basis van de geschetste kenmerken, motieven en werkwijzen worden aanbevolen voor gerichtere en effectievere preventie en opsporing?

⁴ Uit vertrouwelijke politiestukken, ingezien door de auteurs, blijkt dat de resultaten in 2015 vergelijkbaar waren: vijf onderzoeken, waarvan één leidde tot een dossier richting OM. Het aantal door andere landen afgeronde opsporingsonderzoeken naar Nederlandse kinderseksstoeristen is onbekend.

Overigens liet het Openbaar Ministerie de auteurs weten dat zij in één van de drie in 2014 naar hen overgedragen zaken tot vervolging is overgegaan. De andere twee dossiers leidden tot een bewijssepot.

ONDERZOEKSMETHODEN

Het huidige onderzoek is erop gericht de onderzoeksvragen – voor zover mogelijk – te beantwoorden door middel van een literatuurverkenning, waarbij resultaten uit de (internationale) academische literatuur worden verbonden met bevindingen uit Nederlandse beleidsstukken. Gezien de schaarste van onderzoek over kinderseksstoerisme is het cruciaal dat zoveel mogelijk beschikbare bronnen in het overzicht worden meegenomen. Gekozen is voor een zoektocht langs twee sporen:

- 1) (internationale) wetenschappelijke literatuur is gezocht in de gebruikelijke databases voor academische tijdschriften (Web of Science, Google Scholar, Taylor & Francis Online). Ook is een sneeuwbaltechniek toegepast door in de literatuurlijsten van gevonden artikelen verder te zoeken naar andere mogelijk relevante onderzoeken.
- 2) Daarnaast kan voor dit onderzoek relevante informatie te vinden zijn in zogenaamde 'grijze' literatuur, zoals beleidsstukken en -rapporten. Deze werden primair gevonden in openbare setting, zoals rapporten van NGO's (beschikbaar via hun website), mediaberichten of Kamerstukken.

Daarnaast zijn in de loop van het onderzoek relevante actoren op het gebied van Nederlands kinderseksstoerismebeleid benaderd, om zo ook andere, mogelijk afgeschermd of lastig te vinden, informatiebronnen te verkrijgen. Deze experts verwezen naar relevante onderzoeken of nog niet gepubliceerd werk. De politie stelde op vertrouwelijke basis een aantal opgestelde rapporten en andere beleidsstukken over dit onderwerp beschikbaar. Vanwege capaciteitsrestricties zijn in dit stadium geen interviews met experts bij deze organisaties uitgevoerd.

Na deze uitgebreide zoektocht is een selectie gemaakt van voor de onderzoeksvragen relevante literatuur. Er zijn vooraf geen exclusiecriteria opgesteld, gezien de schaarste van beschikbare literatuur. Dit betekent dat zowel empirische als beschouwende literatuur is opgenomen, van variërende methodologische kwaliteit. De gevonden literatuur is vervolgens op kwalitatieve wijze geanalyseerd en gegroepeerd in thema's die aansluiten bij de deelvragen. In totaal zijn 90 wetenschappelijke bronnen en 33 rapporten van NGO's en andere betrokken (overheids)organisaties bestudeerd. Daarnaast zijn 18 vertrouwelijke rapporten en andere beleidsstukken van de politie geanalyseerd.⁵

In elk van de volgende hoofdstukken wordt een deelvraag beantwoord aan de hand van de aangetroffen internationale (wetenschappelijke) literatuur, en waar mogelijk verbonden met informatie over de Nederlandse situatie. In hoofdstuk 1 wordt de beschikbare informatie over demografische kenmerken van (Nederlandse) daders van kinderseksstoerisme beschreven, om zo een beeld te kunnen vormen over *wie* de 'typische' dader van kinderseksstoerisme is. Hoofdstuk 2 staat stil bij de verschillende motieven (het *waarom*) van kinderseksstoeristen, met specifieke aandacht voor preferentiële vs. situationele daders. In het derde deel van het onderzoek wordt uiteengezet *hoe* kinderseksstoerisme wordt uitgevoerd en worden verschillende werkwijzen van kinderseksstoeristen

⁵ Niet alle literatuur over kinderseksstoerisme bleek relevant voor de onderzoeksvraag over daders. Daarom zijn niet alle bestudeerde bronnen in de literatuurlijst terug te vinden.

onderscheiden. Het rapport sluit af met een conclusie en discussie, alsmede enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek en de praktijk. Hierin wordt met een overkoepelende blik geanalyseerd welke implicaties de bevindingen hebben voor preventie en opsporing, om zo de laatste deelvraag te beantwoorden.

I. KENMERKEN

Alvorens dieper in te gaan op de motieven van daders en hun werkwijzen, worden in dit hoofdstuk demografische kenmerken onderzocht. Wat kan, op basis van de literatuur, gezegd worden over de karakteristieke eigenschappen van een kinderseksstoerist? Wat is het typische ‘profiel’?

Het stereotypische beeld van de kinderseksstoerist is er een van een oudere, kale, pedofiele, blanke man, met een onaantrekkelijk uiterlijk en een introvert karakter (Modic, 2008:48, in Mekinc & Music, 2015; NRM, 2013; Hawke & Raphael, 2016). Dit stereotype lijkt, op basis van de schamele literatuur die hierover beschikbaar is, maar ten dele te kloppen.

Geslacht is het meest in het oog springende kenmerk: uit de internationale literatuur komt een beeld naar voren van vrijwel exclusief mannelijke daders (zie bijv. Svensson, 2006; Hall, 2011; UNHRC, 2012). Zo was van de 145 kinderseksstoeristen die NGO Action pour les Enfants (2014) tussen 2003 en 2013 in Cambodja onderzocht en zijn gearresteerd, honderd procent man.⁶ De fenomeenbeschrijving door de Nederlandse politie (Moerenhout, 2013) bevestigt dit beeld voor Nederlandse daders: van de 92 mogelijke verdachten uit 85 kinderseksstoerismezaken die tussen januari 2009 en november 2012 werden onderzocht, was 93,5% man (tegenover 3,3% vrouw en 3,2% onbekend).

Wat *leeftijd* betreft wordt dikwijls aangenomen dat het vooral zou gaan om middelbare mannen (UNHRC, 2012). Zo schatten experts in Gambia dat de gemiddelde kinderseksstoerist die naar hun land afreist ouder is dan 45 jaar (Bijnsdorp & Montgomery, 2003); in Costa Rica zouden daders gemiddeld 25 tot 40 jaar ouder zijn dan de gemiddeld 13 jaar oude slachtoffers die zij misbruiken (ECPAT, 2009). Volgens ECPAT International (2008:6) is het beeld van de middelbare kinderseksstoerist echter een “frequent misconception”: zij beargumenteren dat daders ook jonge toeristen kunnen zijn.⁷ In een kleinschalig onderzoek door de Braziliaanse NGO Promundo (Segundo, Nascimento, Araújo, & Moura, 2012) werd een significant verschil gevonden tussen de gemiddelde leeftijd van mannen die seksuele relaties hadden met adolescenten (35 jaar) in vergelijking met mannen die dat niet hadden (41 jaar), wat zou suggereren dat kinderseksstoeristen gemiddeld jonger zijn dan reguliere sekstoeristen en prostitutieklienten.

Ook in Nederland bestaat het “stereotype beeld van de kinderseksstoerist als oudere blanke man” (NRM, 2013:11). In het onderzoek van Van Wijk, Nieuwenhuis en Smeltink (2009) vertelt een respondent, die professioneel verschillende malen te maken heeft gehad met pedofielen die seksreizen ondernemen, dat het gaat om mannen in de leeftijd van 40 tot 50 jaar. Dit beeld wordt in de analyse van Nederlandse daders bevestigd: volgens Moerenhout (2013) zijn daders gemiddeld 56

⁶ Hetzelfde onderzoek vond dat vrouwen daarentegen significant vaker als medeplichtige betrokken waren bij een zaak (69% vrouw tegenover 31% man, N = 78) (APLE, 2014). In deze analyse zijn echter zowel buitenlandse kinderseksstoeristen als kindermisbruikers met Cambodjaanse nationaliteit geïnccludeerd; de bevindingen voor medeplichtigen bij alleen kinderseksstoerisme is onbekend.

⁷ Zo wordt in de Global Study (Hawke & Raphael, 2016) een onderzoek door ECPAT Italië aangehaald, waarin gesteld wordt dat de meeste Italiaanse sekstoeristen tussen de 20 en 30 jaar oud zijn, met een gemiddelde leeftijd van 27 jaar. Het Italiaanse onderzoek zelf is niet beschikbaar.

jaar oud. Belangrijk wel is hierbij op te merken dat de leeftijd van Nederlandse daders varieerde tussen 25 en 73 jaar. Het lijkt er dus op dat er een grote variëteit is in leeftijden van kinderseksstoeristen. Wel zouden verschillen in werkwijze of motief verwacht kunnen worden tussen daders uit verschillende leeftijdscategorieën.

Hebben kinderseksstoeristen, wanneer zij afreizen naar het buitenland, een *strafblad*? Ook voor onderzoekers blijkt dit lastig te achterhalen; zo kon APLE (2014) bij 70% van de onderzochte kinderseksstoeristen in Cambodja (N = 145) niet nagaan of zij eerder veroordeeld waren geweest. In de gevallen waarbij dat wel bekend was (N = 44), had 90,9% een eerdere veroordeling op zijn naam staan. De meerderheid van Nederlandse kinderseksstoeristen heeft daarentegen geen strafblad. Van de 92 mogelijke verdachten van kinderseksstoerisme uit Nederland stond bij ongeveer een kwart antecedenten geregistreerd, zoals een zedenmisdrijf tegen kinderen in het buitenland (2x), kinderpornografie (5x), andere antecedenten rondom kindermisbruik zoals verkrachting, aanranding of incest (13x), en overige, niet nader gespecificeerde, antecedenten (5x) (Moerenhout, 2013).

Daarnaast worden in de literatuur enkele *persoonlijke factoren* benoemd, die de drempel tot het hebben van seks met een minderjarige kunnen verkleinen. Het heersende beeld is dat kinderseksstoeristen geen volwassen relatie hebben: ze zouden vaak single zijn (Hawke & Raphael, 2016, die zich baseren op Noorse politiegegevens, zie Dagbladet Nyheter, 2011), huwelijksproblemen hebben (Panko & George, 2012), of een geïsoleerd sociaal leven leiden (Van Wijk, Nieuwenhuis & Smeltink, 2009). Panko en George (2012) stellen in hun theoretisch model dat onder andere verslavingsproblematiek en vroeger slachtofferschap van misbruik⁸ kunnen samenhangen met het seksueel misbruiken van kinderen in het buitenland. Robertiello en Terry (2007) voegen negatieve gevoelens als eenzaamheid, stress, en isolatie, die kunnen leiden tot een negatief zelfbeeld, hieraan toe. Er zijn geen aanwijzingen dat kinderseksstoeristen wat uiterlijk of karakter betreft opmerkelijke eigenschappen hebben (Mekinc & Music, 2015). Aangezien geen van de hier besproken onderzoeken data heeft verzameld onder daders, moet deze weergave gezien worden als het heersende perspectief onder experts.

Wat *socio-economische achtergrond* betreft is weinig bekend. Sommige onderzoeken beschrijven daders als levend in armoede of werkloos (Herseth, Monsen, & Johansen, 2011; Panko & George, 2012); volgens anderen is er geen patroon te ontdekken in de socio-economische achtergrond van kinderseksstoeristen (Hall, 2011). Net als bij reguliere criminaliteit, kan hier sprake zijn van een selectie-effect: het zou kunnen dat de welvarendere daders meer mogelijkheden hebben om het misbruik verborgen te houden, waardoor we minder rijke kinderseksstoeristen relatief vaker terug zien in de statistieken. In de studie van Moerenhout (2013) was in 12 gevallen een beroep bekend, variërend van

⁸ Het idee dat slachtofferschap van seksueel (kinder)misbruik kan leiden tot het plegen van seksueel kindermisbruik op latere leeftijd raakt overigens aan een bekende criminologische theorie, bekend als de *cycle of sexual abuse*.

hen die beroepsmatig met kinderen werken (bijv. in het onderwijs of voetbalclub) tot hoteleigenaars, rijinstructeurs en politieagenten. In de overige gevallen is onbekend of de dader een beroep had.⁹

De ons bekende kindersekstoeristen zijn vaak afkomstig uit *herkomstlanden* in rijkere, geïndustrialiseerde delen van de wereld. Te denken valt aan de Verenigde Staten en West-Europese landen, evenals Australië en Japan (Andrews, 2004; Hall, 2011). Gevraagd naar de nationaliteiten van kindersekstoeristen noemen Gambiaanse experts enkel Europese nationaliteiten, ondanks dat ook veel Aziaten in het land verblijven (Bijnsdorp & Montgomery, 2003). Dit zou aan kunnen geven dat meer daders uit de ‘traditionele’ herkomstlanden aanwezig zijn; of dat de blanke westerlingen in ieder geval meer opvallen dan kindersekstoeristen uit andere delen van de wereld.

Het beeld van herkomstlanden is echter complex en dynamisch. Volgens sommigen is de terminologie ingehaald door de tijd, omdat de distincties tussen zogenaamde herkomst-, bestemmings- en transitlanden steeds verder vervagen¹⁰ (Hawke & Raphael, 2016). Hawke en Raphael (2016) stellen dat seksuele uitbuiting van kinderen nu hoofdzakelijk ook een intraregionaal en zelfs binnenlands misdrijf is geworden: het merendeel van de daders is volgens hen afkomstig uit dezelfde regio als de slachtoffers.

Vast staat dat kindersekstoerisme ook een Nederlands probleem is: Nederlandse burgers maken zich in het buitenland schuldig aan seksueel geweld tegen kinderen. In 2013 had de Nederlandse politie 80 Nederlandse daders in het vizier, naast verdachten uit Indonesië, Italië, Sri Lanka, Suriname en Brazilië – hoewel deze allen wel Nederlands ingezetene waren (geweest) (Moerenhout, 2013). Voorjaar 2016 is dat aantal uitgegroeid tot een paar honderd Nederlandse subjecten¹¹ die door Nederlandse opsporingsinstanties met kindersekstoerisme in verband worden gebracht. Vogelvang en collega’s (2002) stellen dat er geen berichten zijn dat Nederlandse burgers zich meer of minder dan andere nationaliteiten schuldig maken aan kindersekstoerisme. Hoe groot het aandeel van Nederlandse daders is, is onmogelijk vast te stellen.

Nederlandse daders van kindersekstoerisme misbruiken kinderen in landen over de hele wereld. Sommige *bestemmingslanden* worden hierbij vaker genoemd dan anderen. In 2002 identificeerden Vogelvang, van den Braak, Meuwese en Wolthuis bekende bestemmingslanden voornamelijk in

⁹ De in dit hoofdstuk beschreven persoonlijke en socio-economische factoren tonen overigens veel overeenkomsten met kenmerken van seksueel kindermisbruikers in het algemeen (zie bijv. Van Wijk & Van Leiden, 2011).

¹⁰ Zo stelt de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen een vernieuwing van de terminologie voor: *country of demand* voor het land waar de dader vandaan komt; *country of supply* voor het herkomstland van het slachtoffer; *country of victimization* voor het land waar het kind misbruikt wordt (Kragten-Heerdink, Menenti & Dettmeijer-Vermeulen, 2016).

¹¹ Subjecten zijn personen die bij opsporingsdiensten op het netvlies komen en daardoor aan een nader onderzoek worden onderworpen. Aanleiding kan melding zijn of doordat een zedenverleden wordt gecombineerd met reizen naar het buitenland (Defence for Children, 2016).

Midden- en Zuid-Amerika¹², Afrika¹³ en Zuidoost-Azië¹⁴. In Roemenië en Brazilië zouden Nederlanders, volgens ECPAT medewerkers, toentertijd in de top 5 van daders horen (Vogelvang et al., 2002). Ook Moerenhout (2013) geeft aan dat volgens politiebronnen en geïnterviewde respondenten Nederlandse kindersekstoeristen actief zijn in verschillende Aziatische landen (Bangladesh, Cambodja, Filipijnen, Indonesië, Nepal, Sri Lanka, Thailand), evenals in Afrika (Gambia, Ghana, Tunesië), Zuid-Amerika (Brazilië, Peru, Suriname), en Oost-Europa (Albanië, Bulgarije, Roemenië, Rusland, Turkije). Uit onze analyse van politiestukken blijkt dat op moment van schrijven veruit de meeste door de politie gevolgde Nederlandse subjecten actief zijn in landen in Zuid- en Zuidoost-Azië (ruim 80%), gevolgd door landen in Oost-Europa (ongeveer 10%), Afrika (5%) en Zuid-Amerika (5%).

Het lijkt er dus op dat landen in vier regio's in de wereld (Zuid(oost)-Azië, Afrika, Oost-Europa en Zuid-Amerika) in dit verband consistent genoemd worden als bestemmingsregio's voor Nederlanders. Overigens betekent dit niet per se dat deze gebieden het meest bezocht worden door Nederlandse kindersekstoeristen; het kan ook zijn dat opsporingsinstanties en NGO's in deze gebieden alerter zijn en zodoende meer (Nederlandse) kindersekstoeristen hebben geïdentificeerd.

Als dit de regio's zijn waar Nederlandse kindersekstoeristen het meest toeslaan, zou men kunnen verwachten dat in deze landen ook de meeste Nederlanders gedetineerd zijn voor zedendelicten met minderjarigen. Opvallend genoeg is dat echter niet het geval. Uit gegevens van de Directie Consulaire Zaken en Migratiebeleid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) uit juni 2013 blijkt dat van de 34 bij BZ bekende Nederlandse gedetineerden, die in het buitenland zijn gearresteerd of veroordeeld op basis van een zedendelict met minderjarigen, 22 gedetineerd zijn in Westerse landen¹⁵, die traditioneel als herkomstland beschouwd zouden worden (NRM, 2013).¹⁶ Uit ons beschikbaar gestelde stukken, waarin hetzelfde overzicht van BZ wordt aangehaald, blijkt dat in december 2014 ook ongeveer twee derde gedetineerd was in Westerse landen, met enkele minimale verschuivingen. Dit leidt, in navolging van NRM (2013), tot ondersteuning van de conclusie dat deze cijfers meer lijken te zeggen over de effectiviteit van de opsporing(ssamenwerking) in diverse landen, dan over de feitelijke bestemmingen van Nederlandse kindersekstoeristen.

¹² Argentinië, Brazilië, Chili, Colombia, Costa Rica, Cuba, Dominicaanse Republiek, Ecuador, Guatemala, Guyana, Haïti, Jamaica, Mexico, Peru, Uruguay, Venezuela.

¹³ Algerije, Benin, Ethiopië, Gambia, Ivoorkust, Kenia, Madagaskar, Mauritanië, Mauritius, Niger, Senegal, Tanzania, Zambia, Zuid-Afrika.

¹⁴ Cambodja, Filipijnen, India, Indonesië, Maleisië, Myanmar/Birma, Nepal, Singapore, Sri Lanka, Thailand, Vietnam, Zuid-Korea.

¹⁵ Verenigde Staten (10), België (5), Duitsland (3), Spanje (2), Australië en Zwitserland (1). De overige daders zaten vast in Suriname (3), Cambodja en Thailand (2), Argentinië, Brazilië, Indonesië, Myanmar/Birma en Nepal (1).

¹⁶ In dit overzicht worden Nederlandse verdachten alleen opgenomen als zij toestemming hebben gegeven voor het informeren van de Nederlandse overheid. Nederlandse verdachten die geen toestemming geven zijn niet bij BZ in beeld (NRM, 2013).

II. MOTIEVEN

In dit hoofdstuk over de ‘waarom’-vraag worden enkele van de meer bekende theoretische perspectieven uiteengezet. In een poging te verklaren waarom daders kinderen seksueel misbruiken in het buitenland komen uit de literatuur verschillende motieven naar voren.

De literatuur over kindersekstoerisme neemt vrijwel altijd als feit aan dat bepaalde mensen seksueel contact met minderjarigen zoeken, en vraagt zich vervolgens af waarom personen naar het buitenland afreizen om daar kinderen seksueel te misbruiken.¹⁷ Theoretische antwoorden op deze vraag richten zich meestal op omgevingsfactoren die kunnen verklaren waarom het buitenland aantrekkelijk is voor daders. In navolging van gelegenheidstheorieën¹⁸ wordt dan ook aandacht geschonken aan de mogelijkheden die het bestemmingsland aan gemotiveerde daders biedt om kinderen te misbruiken. Benoemd wordt dat de grensoverschrijdende aard van het delict (een gevoel van) anonimiteit en verminderde controle bij daders creëert (Ahlénus, 2010; Fredette, 2009; Hall, 2011; Johnson, 2011). Deze anonimiteit kan verder vergroot worden door geringe kansen op vervolging door de last van bewijsvergaring en (de perceptie van) corruptie en straffeloosheid in bestemmingslanden (Moerenhout, 2013; Hawke & Raphael, 2016).

Naast gelegenheidsstructuren kunnen culturele en persoonlijke factoren een rol spelen in het legitimeren van het seksueel misbruik. Volgens Staebler (1996) kunnen culturele verschillen in de visie op seksualiteit of vooroordelen over minderwaardigheid van de bevolking in het bestemmingsland als verklaring dienen. Deze culturele factoren kunnen extra relevant worden in samenspel met persoonlijke omstandigheden van een dader. Het bijgeloof dat seks met een minderjarige HIV/aids of andere aandoeningen zou kunnen genezen (Cotter, 2009; George & Panko, 2011; Montgomery, 2008), of dat seks met een maagd tot een gezond, lang en seksueel voldaan leven zou leiden (Li, 1995; Thomas & Mathews, 2006), zijn hier voorbeelden van.

Bovendien kan de grote beschikbaarheid van minderjarigen in de seksindustrie in sommige landen in de optiek van de dader als legitimatie dienen en zijn gedrag normaliseren (Staebler, 1996). Dergelijke legitimaties kunnen verklaard worden met behulp van het begrip *social distancing*: daders nemen psychologisch afstand van hun minderjarige slachtoffers (of de bevolking(sgroep) als geheel) (Hawke & Raphael, 2016). Bepaalde neutralisatietechnieken¹⁹ stellen daders in staat selectief af te wijken van hun reguliere dominante waarden en het misbruik te rechtvaardigen. Zo kunnen kindersekstoeristen zichzelf overtuigen dat er geen sprake is van misbruik, omdat de interactie door het kind werd geïnitieerd of het kind geen bezwaar maakte (Hawke & Raphael, 2016). Een ander

¹⁷ De vraag waarom sommige personen in de eerste plaats een voorkeur hebben voor seksuele relaties met kinderen is te breed voor dit rapport, en wordt in de literatuur over kindersekstoerisme specifiek nauwelijks besproken.

¹⁸ Criminologische theorieën binnen deze stroming kenmerken zich, kortgezegd, doordat zij criminaliteit verklaren door gelegenheidsstructuren (en de afwezigheid van barrières) te onderzoeken, onder het credo “De gelegenheid maakt de dief”.

¹⁹ Neutralisatietheorie is een gangbare criminologische theorie, die stelt dat delinquenten meestal de dominante waarden accepteren, maar deze in specifieke contexten ‘neutraliseren’ met behulp van neutralisatietechnieken (of rationalisering), wat regelovertreding tot gevolg heeft (Sykes & Matza, 1957).

voorbeeld is de gedachte dat de beschikbaarheid van kinderen aantoont dat seks met minderjarigen acceptabel is, of zelfs onderdeel vormt van de cultuur (Hawke & Raphael, 2016; Lim, 1998). Of de dader houdt zichzelf voor dat hij het kind alleen probeerde te helpen: de interactie is een manier om financieel in het levensonderhoud van het kind te voorzien (Panko & George, 2012; Staebler, 1996). Hawke en Raphael (2016) wijzen op het perspectief dat aan deze gedachten, die daders onverschillig maken, ten grondslag ligt: dat mensen (en vooral kinderen) in andere landen anders en minderwaardig zijn, wat hun uitbuiting minder moreel verwerpelijk maakt dan het in hun thuissituatie zou zijn.

Maar niet iedereen die in het buitenland seks heeft met een minderjarige, is ook met dat doel op reis gegaan. Waar lange tijd de heersende retoriek was dat kindersekstoeristen pedofielen zijn, is de laatste decennia meer aandacht voor het feit dat niet alle kindersekstoeristen bewust op zoek zijn naar kinderen om seksueel contact mee te hebben. De dadergroep is dus gevarieerder dan lang werd aangenomen.

Op basis van de motivatie die aanleiding is voor het misbruik van een minderjarige worden kindersekstoeristen in de literatuur dikwijls ingedeeld in twee groepen: de zogenaamde 'preferentiële' en 'situationele' daders (bijv. Barnitz, Lobo, McVicker, & Gallagher, 1998; Newman, Holt, Rabun, Phillips, & Scott, 2011). Kort samengevat verschillen deze twee dadergroepen van elkaar op basis van de motivatie die aanleiding is voor het misbruik. Waar de preferentiële dader bewust op zoek gaat naar seksueel contact met een minderjarige, lijkt deze daad de situationele dader te overkomen als de gelegenheid zich voordoet op de plek van bestemming. Deze groepen worden hieronder in meer detail besproken; over het ontstaan van deze typologie volgt meer in Box III.

2.1 PREFERENTIËLE DADERS

De preferentiële dader heeft seksueel contact met minderjarigen als primair reismotief (Vogelvang et al., 2002). De seksuele interesse van dit type dader is gericht op kinderen, en door af te reizen naar plaatsen waar kinderen beschikbaar zijn, kan in deze behoefte worden voorzien. Hoewel niet alle daders uitsluitend seks met minderjarigen hebben, heeft de preferentiële dader hier wel de voorkeur voor (Moerenhout, 2013).

Veelal zijn preferentiële daders op zoek naar (emotionele) relaties met minderjarigen (Barnitz et al., 1998:18). Het seksuele contact wordt om deze reden niet als iets schadelijks gezien, maar passend binnen de relatie die is aangegaan (Hawke & Raphael, 2016). Voorkeur gaat echter wel uit naar een specifieke leeftijdscategorie en geslacht (Barnitz et al., 1998). Degenen die de voorkeur hebben voor de adolescente jongere, worden geschaard onder de 'reguliere' preferentiële dader. Zij wiens voorkeur uitgaat naar niet-geslachtsrijpe kinderen, oftewel prepuberale kinderen, worden pedofiele daders genoemd (Fredette, 2009; Hall & Hall, 2009; Moerenhout, 2013).²⁰

²⁰ Pedofilie is een seksuele voorkeur voor prepuberale kinderen (tot dertien jaar). In de *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder* (DSM-V), het handboek voor psychiatrische diagnose, is pedofilie opgenomen als een parafiele stoornis (Gijs, 2013): dat wil zeggen, een afwijkend seksueel verlangen. Wanneer volwassenen een seksuele voorkeur hebben voor minderjarigen ouder dan twaalf jaar, wordt een nader onderscheid gemaakt tussen hebefielen (leeftijdsvoorkeur: 11-14 jaar) en ephebofielen (leeftijdsvoorkeur: 15-19 jaar) (Blanchard et

Van reeds bekende, voor kindermisbruik veroordeelde, daders is bekend dat zij naar het buitenland kunnen afreizen om wederom misbruik te maken van een kind (BNRM, 2013; Seabrook, 2000). Gelegenheid speelt hierbij een belangrijke rol: anonimiteit en het gevoel van onschendbaarheid in het land van bestemming liggen ten grondslag aan de keuze voor het buitenland (Ahlénus, 2010; Newman et al., 2011). Waar het strafblad in eigen land bekend is, kan in het land van bestemming met een 'schone lei' begonnen worden. Dat deze werkwijze bekend is bij opsporingsinstanties is duidelijk, zoals blijkt uit het legio maatregelen die door overheden, waaronder de Nederlandse overheid, ondernomen worden om te voorkomen dat Nederlandse zedendelinquenten slachtoffers maken in een ander land.

Aangezien preferentiële daders reizen met het doel minderjarigen seksueel te misbruiken, is het niet verrassend dat zij hun reis voorbereiden. Tijdens de voorbereidingsfase kan gebruik gemaakt worden van een (online) netwerk in zowel het herkomst- als het bestemmingsland. Sociale netwerken op het Internet kunnen een pedofiele subcultuur ondersteunen en faciliteren (Holt, Blevins, & Burkert, 2010; Wolak, Finkelhor, Mitchell, & Ybarra, 2008). In het bestemmingsland spelen daarnaast verschillende faciliteerders een belangrijke rol in het scheppen van de randvoorwaarden die het misbruik mogelijk maken; van actoren in de toerisme-industrie (zoals reisbureaus en hotels) tot specifieke ouders die – al dan niet onbewust – een relatie met een dader hebben opgebouwd (Moerenhout, 2013).

Op deze manier houden preferentiële daders een constante vraag in stand naar seksuele 'diensten' van kinderen. Niet voor niets spreken sommigen van een vraaggerichte markt, die in stand gehouden wordt door de wisselwerking tussen het aanbod en deze blijvende vraag (Bang, Baker, Carpinteri, & Van Hasselt, 2014; Vogelvang et al., 2002).

Box I: Het opbouwen van relaties om kinderen te misbruiken

Toegang verkrijgen tot kinderen is slechts de eerste stap tot seksueel misbruik: om de kans op seksueel contact te vergroten wordt een kind echter ook mentaal en fysiek voorbereid door een seksueel misbruiker. Het opbouwen van relaties met kinderen met het doel seksueel contact met hen te hebben of de kans daarop te vergroten, wordt 'grooming' genoemd (Bennett & O'Donohue, 2014; Mekinc & Music, 2015; UNICEF, 2014). Dit proces, waarin een basis van vertrouwen en vriendschap wordt gelegd (Moerenhout, 2013), kan enkele uren tot maanden in beslag nemen. Om echter een langdurige relatie met een lokaal kind op te bouwen, is tijd nodig; tijd die alleen beschikbaar is voor langer in het buitenland verblijvende kindersekstoeristen (ECPAT, 2008; Jonas, 2016).

Een belangrijk kenmerk van grooming is volgens Jonas (2016) dat het zich richt op de verkenning van de grenzen en de mogelijkheden bij een kind. Elke interactie tussen kind en dader is namelijk uniek, waardoor daders ook verschillende technieken gebruiken om het groomingsproces te initiëren. Hoewel het groomingsproces niet altijd hetzelfde patroon volgt (Gillespie, 2004, in McAlinden, 2006) is het wel gebruikelijk dat een dader enkele stappen doorloopt. Om te beginnen legt een dader contact met het kind en sluit aan bij diens interesses. Deze stap is belangrijk om vertrouwen te winnen. De tweede stap is het vormen van een speciale vriendschap, bijvoorbeeld door het geven van cadeaus, het ondernemen van activiteiten en uitjes of het met elkaar eten. Vervolgens introduceert de dader geleidelijk seksuele aspecten

al., 2009; Hall & Hall, 2009). De werkelijke seksuele omgang met minderjarigen wordt pedoseksualiteit genoemd (Van Wijk & Van Leiden, 2011).

in de relatie: hij toont pornografisch materiaal (Lanning, 2010) en praat over seks en seksuele gevoelens. Doel is om seksuele relaties te normaliseren. De laatste fase is het uiteindelijke misbruik.

Overigens is de Nederlandse juridische definitie van grooming nauwer dan de internationaal gangbare definitie. In artikel 248e van het Wetboek van Strafrecht is vastgelegd dat een persoon zich schuldig maakt aan grooming wanneer deze aan een kind jonger dan zestien jaar voorstelt een ontmoeting te hebben met het oogmerk ontuchtige handelingen te plegen. Daarnaast moet de verdachte handelingen hebben ondernomen om deze ontmoeting te verwezenlijken, zoals het opstellen van een reisschema voor het slachtoffer of het afreizen naar de plaats waar de ontmoeting zal plaatsvinden.²¹

2.2 SITUATIONELE DADERS

Bij de situationele dader spelen contextuele factoren een belangrijke rol wanneer hij overgaat tot het misbruiken van kinderen. Voorafgaande aan de reis heeft hij niet het plan om seks met minderjarigen te hebben, maar eenmaal op de bestemming laat hij de gelegenheid bewust of onbewust niet aan zich voorbij gaan. Net als bij de preferentiële dader is het resultaat (kinderseksuïstiek) hetzelfde: wat verschilt is de intentie.

De situationele dader heeft van nature geen specifieke voorkeur voor minderjarige sekspartners (Moerenhout, 2013). Dat de situationele dader in het land van bestemming daarom ook seksueel contact met volwassen heeft is zeer aannemelijk (Newman et al., 2011).

Aangezien de situationele dader niet met een vraag naar seks met minderjarigen naar het buitenland reist, zou je kunnen zeggen dat hij opereert op een aanbodgerichte markt (Vogelvang et al., 2002). Dat wil zeggen, of een potentiële situationele dader overgaat tot het delict is afhankelijk van het aanbod. Hij opereert veelal op plaatsen waar de seksindustrie in het algemeen een trekpleister is voor toeristen, waar kindprostitutie veel voorkomt, of waar kinderen op een andere manier beschikbaar zijn of verhandeld worden. Deze hotspots kunnen gevormd worden door vrij constante factoren in het land van bestemming, maar kunnen ook tijdelijk van aard zijn: denk bijvoorbeeld aan grote (sport)evenementen als de Olympische Spelen of het WK voetbal, waar de omstandigheden (gevoel van anonimiteit, middelengebruik, groepsgedrag en hoge bezoekersaantallen) een vraag naar seksuele diensten scheppen, waar ook minderjarigen het slachtoffer van kunnen worden.²² Voor al deze contextuele factoren geldt dat de situationele dader hier vatbaar voor is.

Verklaringen waarom de situationele dader ingaat op de gelegenheid om seks met een minderjarige te hebben vallen uiteen in twee kernelementen: onverschilligheid en onwetendheid.

Onverschilligheid over de minderjarigheid van het slachtoffer blijkt onder andere uit voorbeelden van daders die uit nieuwsgierigheid ingaan op het aanbod van een kind. De confrontatie met het aanbod van beschikbare minderjarigen, eventueel in combinatie met de lage prijs van hun diensten, kan hiervoor de aanleiding vormen (Klain, 1999; Panko & George, 2012). Hoewel seks met

²¹ Zie bijvoorbeeld de uitspraak van de Hoge Raad op 14 mei 2013 (ECLI:NL:HR:2013:BZ9941).

²² Op basis van empirische gegevens is tot nog toe onduidelijk of dergelijke evenementen daadwerkelijk leiden tot een toename van seksueel misbruik van kinderen (Finkel & Finkel, 2015; Florence, Meier, & Ignacio, 2016; Van Blerk et al., 2014). Wel is consensus over het feit dat dergelijke evenementen omgeven worden door criminogene factoren.

minderjarigen weliswaar indruist tegen de moraliteit van de situationele dader, kunnen de normen en waarden van het thuisfront hun grip verliezen op de dader door de afstand van huis. Factoren die daar een rol bij spelen zijn anonimiteit en het gevoel van onschendbaarheid in het buitenland (Beddoe, 1998; ECPAT, 2008; Steinman, 2002). De dader heeft het gevoel ermee weg te komen door afwezigheid of nalatigheid van opsporingsinstanties (Hawke & Raphael, 2016). De eerder besproken neutralisatietechnieken spelen kortom bij de situationele dader een zeer belangrijke rol om ter rationalisering voorafgaand aan het misbruik – hoewel vergelijkbare technieken ook door preferentiële daders gebruikt kunnen worden.

Naast onverschillig kan de situationele dader ook onwetend zijn dat hij seks met een minderjarige heeft gehad. Zo is in de prostitutiesector de minderjarige leeftijd van de slachtoffers, ook voor klanten, veelal verborgen (O'Connell Davidson, 2001). Veelal zijn identificatiebewijzen die minderjarigen tonen vals, waardoor de echte leeftijd niet bekend is bij de dader. Bovendien kunnen kinderen, zeker in de seksindustrie, gepresenteerd worden (of zichzelf presenteren) als vroegrijpe volwassenen waardoor seksuele interactie met hen wordt gerechtvaardigd (Jonas, 2016:14). In dergelijke gevallen zijn daders niet zozeer onverschillig tegenover de leeftijd van het slachtoffer, maar zijn zij er niet van op de hoogte dat zij seksueel contact hebben met een minderjarige.

Tenslotte is de definiëring van de situationele dader onlangs uitgebreid met een zogenaamde repeterende situationele dader (Jonas & Guadamuz, 2016; Jonas, 2016). Met deze laatste toevoeging onderscheidt Jonas (2016) een type situationele dader die zich niet ontwikkelt tot een preferentiële dader, maar wiens eerste seksuele ervaring met een minderjarige wel leidt tot een herhaaldelijk patroon in het buitenland. Het onderscheid met de preferentiële dader wordt door deze type dader weliswaar vervaagd; de wijze van voorbereiding van de reis blijft verschillen tussen de typen. De situationele dader gaat namelijk voorafgaand aan de reis niet op zoek naar een geschikte bestemming voor het misbruiken van een minderjarige en onderhoudt hiervoor geen netwerk in land van herkomst of van bestemming.

Box II: Motieven van vrouwelijke daders

Hoewel veruit de meeste daders mannen zijn, lijken ook (Nederlandse) vrouwen in verband te kunnen worden gebracht met kindersekstoerisme. Dergelijk misbruik door vrouwelijke daders wordt vaak geschetst als een zoektocht naar romantiek of aandacht, ook wel het “romance scenario” genoemd (Hawke & Raphael, 2016:54). In verschillende regio's is anekdotisch bewijs van (meestal Europese) vrouwen die, soms in ruil voor geld, seks hebben met minderjarigen, zoals bij buitenlandse vrouwen die in Venezuela tienerjongens en jonge mannen benaderden voor ‘liefde’ (O'Connell Davidson & Sanchez Taylor, 1995, in Hawke & Raphael, 2016). In Nederland schetst Moerenhout (2013) het beeld van oudere, Nederlandse vrouwen die op vakantie in tropische oorden op zoek zijn naar aandacht en genegenheid, en daarbij soms seks hebben met een minderjarige.

Ondanks het feit dat het misbruik door vrouwelijke daders dus wordt beschreven als een zoektocht naar romantiek, moet opgemerkt worden dat het eindresultaat, seksueel misbruik van een minderjarige, hetzelfde is. Deze kenschetsing komt overeen met de traditionele verhaallijn over sekseverschillen in sekstoerisme in het algemeen, waar de vrouwen emotionele en romantische motieven werden toegedicht; een beeld dat in de wetenschappelijke literatuur over sekstoerisme steeds meer wordt tegengesproken (zie Bauer, 2014).

2.3 VERHOUDING PREFERENTIËLE EN SITUATIONELE DADERS

Uit de voorgaande bespreking wordt duidelijk dat de motieven van preferentiële en situationele daders ingrijpend van elkaar verschillen. Om kinderseksstoerisme effectief aan te kunnen pakken, en opsporings- en overheidsbeleid te kunnen prioriteren, is het van belang een inschatting te kunnen maken hoe deze groepen zich getalsmatig tot elkaar verhouden. Zijn de meeste kinderseksstoeristen preferentiële of situationele daders?

Gezien de verborgenheid van het fenomeen en de zeer beperkte informatie over motieven van daders, is het lastig hier een eenduidige conclusie over te trekken. De bestudeerde literatuur benoemt dikwijls dat ‘men’ (opsporingsinstanties, of de samenleving in den brede) er – volgens de auteurs van de stukken abusievelijk – vanuit gaat dat veel daders pedofiel zijn en in de preferentiële categorie vallen (bijv. Panko & George, 2012). Benoemd wordt dat er reden is aan te nemen dat preferentiële daders oververtegenwoordigd zouden zijn in de arrestatiestatistieken (ECPAT, 2009), aangezien het bij situationele kinderseksstoeristen lastiger is de identiteit en herkomst van de daders vast te stellen (Ahlénus, 2010).

Andere bronnen van met name NGO's stellen daar, gebaseerd op praktijkervaringen of periodieke rapportages, tegenover dat zij vermoeden dat juist situationele daders in de meerderheid zijn (bijv. ECPAT, 2009; Thomas & Mathews, 2006). Deze aanname wordt deels ondersteund door data uit het Verenigd Koninkrijk, waar slechts één op de zes Britten die in 2012 verdacht of veroordeeld waren van seksueel geweld tegen kinderen in het buitenland geregistreerd was als zedendelinquent (Child Exploitation and Online Protection Centre, 2013). Ook recent onder experts is de heersende gedachte dat de meeste kinderseksstoeristen situationele daders zouden zijn (Hawke & Raphael, 2016).

Box III: Achtergrond en ontstaansgeschiedenis van de preferentiële-situationele typologie

Inzicht verkrijgen in de redenen waarom kindermisbruikers doen wat zij doen, leidde sinds het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw tot de introductie van diverse classificaties. In deze classificaties werd bijvoorbeeld onderscheid gemaakt tussen typen daders als verkrachters en incestplegers, maar bovenal richtten zij zich op het categoriseren op basis van de intentie van daders: wat beweegt hen om kinderen te misbruiken?

Het meest basale onderscheid tussen kindermisbruikers is gemaakt door Groth & Birnbaum (1978). Zij spreken van een gefixeerde- en een regressiepleger. Kenmerkend voor deze typologie is dat deze uitgaat van een dichotoom onderscheid tussen daders. Deze twee aparte dadergroepen worden gescheiden op grond van twee principes: de mate waarin het afwijkende seksuele gedrag is geworteld in de pleger en diens psychologische behoeften (Robertiello & Terry, 2007). De gefixeerde pleger is de persoon die een primaire en exclusieve seksuele aantrekkingskracht voelt tot jonge kinderen/minderjarigen. Een seksuele interactie met leeftijdsgenoten is niet uitgesloten, maar is minder bevredigend en kan zelfs minderwaardige gevoelens opwekken (Howell, 1981). De regressiepleger heeft daarentegen een primaire seksuele voorkeur voor leeftijdsgenoten, maar kan door omstandigheden overgaan tot het misbruiken van minderjarigen (Groth, Hobson, & Gary, 1982; Terry & Tallon, 2004). Omdat deze daad echter in strijd is met zijn normen over goed gedrag, is deze groep zeer vatbaar voor schuld, spijt en depressie (Howell, 1981). Dit onderscheid komt sterk overeen met de verdeling tussen preferentiële en situationele daders en kan worden gezien als een voorloper van de huidige heersende typologie.

Dietz (1983) introduceerde een andere benaming van de twee groepen. In zijn onderzoek naar parafiele aandoeningen maakt hij onderscheid tussen parafiele en niet-parafiele daders; oftewel zij die op grond van

een parafiele aandoening²³ overgaan tot de daad en zij die dat niet doen. De daders die een parafiele aandoening hebben en overgaan tot het misbruik noemt hij de preferentiële dader en de niet-parafiele dader de situationele dader. Een belangrijke noot is dat deze parafilie bepalend is voor de intentie voor een mogelijk misdrijf, maar niet of deze ook daadwerkelijk plaatsvindt (Dietz, 1983). Immers, ook preferentiële daders zijn afhankelijk van de gelegenheid om het misbruik kunnen te plegen en dienen hiertoe te besluiten.

Hoewel de verdeling in twee groepen door de jaren heen lang leidend is geweest voor het beschrijven van daders van kindermisbruik, is geleidelijk de consensus verschoven van dit zwart-wit beeld naar een met meer grijstinten. Simon, Sales, Kaszniak, & Kahn (1992) concludeerden bijvoorbeeld op basis van hun onderzoek naar 136 misbruikcasussen in Arizona (1984-1985) dat er geen sprake is van een dichotome verdeling van daders. Omdat eigenschappen van daders niet uitsluitend kunnen worden toegekend aan een bepaald type, is het beter te spreken van een continuüm (Koeck, Van Beek, & De Doncker, 2002). Op dit continuüm kunnen eigenschappen van daders verschuiven; de ene preferentiële dader kan kenmerken hebben van de situationele dader, en vice versa.

Het idee van een continuüm werd ook vanuit de politiepraktijk (FBI) erkend. Om meer recht te doen aan de heterogeniteit van seksueel misbruikers werd daar in eerste instantie subtypen toegevoegd aan de indeling van Groth (Van Wijk, Nieuwenhuis & Smeltink, 2009). Echter omdat uit casusstudie anders bleek, maakte deze (sub)typen in 2001 plaats voor een 'motivation continuüm' (Lanning, 2010). Want, zo stelt Lanning (2010), als een preferentiële dader primair wordt gedreven door de behoefte aan seksueel contact met een kind, kan de daadwerkelijke daad worden teweeggebracht door een niet-seksuele factor, zoals de beschikbaarheid van een kind in nabije omgeving. De motivatie van de dader is daarom belangrijk, maar wordt wel versterkt of verzwakt door de aanwezigheid van andere factoren.

²³ De DSM-V onderscheidt twee criteria die beide vervuld moeten zijn voor een diagnose 'parafilie': er is sprake van 1) een intense en persisterende afwijkende seksuele belangstelling, die 2) lijden, schade of beperkingen teweeg brengt voor de betrokkene of anderen (Goethals & Cosyns, 2014).

III. WERKWIJZEN

De complexiteit van kindersekstoerisme blijkt ook uit variëteit aan werkwijzen, of *modus operandi*, die kindersekstoeristen hanteren. Er zijn vele verschillende manieren waarop kindersekstoeristen toegang krijgen tot een kind; dit is mede afhankelijk van de lengte van het verblijf in het buitenland, de fysieke bereikbaarheid van het kind en de intensiteit van het contact met de gemeenschap om het kind heen. Verschillende typeringen zijn geïntroduceerd. Het vergaren van meer kennis over deze 'hoe'-vraag is cruciaal om maatregelen te kunnen ontwerpen die effectieve barrières opwerpen om het probleem tegen te gaan.

In dit hoofdstuk worden de verschillende werkwijzen gegroepeerd op basis van de lengte van verblijf van de dader in het buitenland. Een onderscheid wordt gemaakt tussen kort verblijvenden (zoals toeristen en zakenmensen); lang verblijvenden (zoals expats of emigranten); en online daders, die niet fysiek naar het buitenland afreizen maar zich via het internet schuldig maken aan kindersekstoerisme.

3.1 KORT VERBLIJVENDEN

Degenen die kort in het buitenland verblijven zijn mensen die op vakantie gaan of een reizend beroep uitoefenen. Gedacht kan worden aan zakenmannen, piloten en vrachtwagenchauffeurs. Zij hebben veelal niet de tijd om langdurige relaties met gemeenschappen, ouders of een kind op te bouwen en maken daarom gebruik van andere wegen voor het hebben van seksueel contact met een kind (Thomas & Mathews, 2006). In deze paragraaf worden enkele werkwijzen van deze kortdurend verblijvenden besproken.

De meest voor de hand liggende en minst arbeidsintensieve manier voor personen om in contact te komen met minderjarigen, is via de al bestaande kindprostitutiesector in de seksindustrie. Minderjarigen worden benaderd op straat of op andere plaatsen waar kinderen voor seksueel contact ter beschikking worden gesteld (Moerenhout, 2013; UNHRC, 2012). Een sekstoerist kan in zijn zoektocht naar seksueel contact per toeval op een kind stuiten en daardoor overgaan tot het misbruiken ervan, maar hij kan ook bewust op zoek zijn naar seksueel contact met een kind. De doelbewuste zoektocht lijkt vooral voor (zeer) jonge kinderen van toepassing, waarvoor in de prostitutie een *niche* in de markt bestaat (O'Connell Davidson, 2001).

Wanneer toezicht op de reguliere prostitutiesector toeneemt, kan verplaatsing plaatsvinden van de bordelen naar de straat of sloppenwijk. Volgens Atwell (2014) is bordeelbezoek in Cambodja minder gebruikelijk sinds het toezicht van opsporingsinstanties is toegenomen. Doordat bordelen een risicovolle omgeving zijn geworden is kindprostitutie veelal verplaatst naar een *guesthouse* of hotel (Thomas & Mathews, 2006) of privéhuizen (Atwell, 2014). Naar blijkt uit de politiestukken leeft ook bij de Nederlandse politie het vermoeden dat minderjarige prostituees in Brazilië zijn verplaatst van de boulevards en horeca in het centrum naar de sloppenwijken. Braziliaanse meisjes leggen soms al bij aankomst van een toerist in het land contact, maar worden ook veel bezocht door lokale klanten.

Om bekend te worden met plaatsen waar (kind)prostitutie plaatsvindt worden maakt de kindersekstoerist gebruik van lokale dienstverleners, zoals taxi-, motor- of tuk-tuk chauffeurs (Atwell, 2014; Moerenhout, 2013). Deze logistieke faciliteerders kennen niet alleen de plekken waar kinderen worden misbruikt en de beste manier om daar te komen; niet zelden staan zij ook in contact met de

personen die de kinderen prostitueren en exploiteren, zoals de pooiers of ouders van het kind (Terre des Hommes, 2013a). Ook eigenaars van hotels, hostels of andere accommodatie kunnen als faciliteerder dienen voor de kindersekstoerist door hem wegwijs te maken of kamerruimte beschikbaar te stellen voor het misbruik (Moerenhout, 2013). In hoeverre georganiseerde criminele netwerken²⁴ een rol spelen bij het faciliteren van kindersekstoerisme, is onduidelijk (Moerenhout, 2013).

Technologische ontwikkelingen hebben het bijeenbrengen van vraag en aanbod, ook voor wat betreft seksuele diensten van minderjarigen, verder vergemakkelijkt. Kindersekstoeristen kunnen op verschillende manieren gebruik maken van ICT. Zo kan ICT worden ingezet om via online netwerken en fora met andere kindersekstoeristen contact te leggen, informatie uit te wisselen over plekken waar kinderen beschikbaar zijn, of reviews over prostituees uit te wisselen (Beech, Elliott, Birgden, & Findlater, 2008; Hawke & Raphael, 2016). Ook kan een kindersekstoerist direct contact leggen met een slachtoffer, of nadien contact onderhouden, en kan hij via online marktplaatsomgevingen een afspraak met pooiers maken om toegang te krijgen tot het kind (Hawke & Raphael, 2016). Telefonische applicaties met *geospatial location* maken het eenvoudig om te bepalen waar vraag en aanbod elkaar kunnen vinden en ontmoeten (Jonas & Guadamuz, 2016).

Overigens hoeft de kindersekstoerist niet altijd zelf initiatief te nemen om actief seksueel contact (al dan niet met een minderjarige) te zoeken. In landen waar veel minderjarige prostituees werkzaam zijn, bieden kinderen in de informele toerismesector allerlei diensten aan om in het levensonderhoud te voorzien. In verschillende landen is het *beach boy* fenomeen bekend: jongens die werkzaam zijn in de informele toeristenindustrie en goederen als vis, sigaretten en drugs verkopen (Jonas, 2016), vriendschappen met toeristen initiëren, rondleidingen verzorgen, en seksuele diensten aanbieden gedurende het verblijf (Brown, 1992; Miller, 2011). Jonas (2016:17) beschrijft bijvoorbeeld hoe een Nederlandse toerist in Sri Lanka op het strand in contact kwam met een *beach boy* van ongeveer 14 jaar oud, die hem sigaretten verkocht, een schelp voor hem opdook, en in ruil voor geld oraal bevredigde. Hoewel de kindersekstoerist in dergelijke gevallen het contact niet initieert, maakt hij wel gebruik van de gelegenheid seksueel contact te hebben met een minderjarige, wat maakt dat wie op deze diensten ingaat zich schuldig maakt aan kindersekstoerisme.

3.2 LANG VERBLIJVENDEN

Ook iemand die langere tijd in het buitenland verblijft wordt bij seksueel contact met een kind als kindersekstoerist bestempeld.²⁵ Sommigen kunnen als emigrant aangemerkt worden: ze zijn permanent naar het buitenland verhuisd en hebben meestal de Nederlandse nationaliteit behouden. Gedacht kan worden aan gepensioneerden die van hun oude dag willen genieten, leraren die doceren op scholen en personen die trouwen met partners afkomstig uit de lokale bevolking (Moerenhout, 2013). Anderen behouden het adres in Nederland en blijven om een andere reden langere tijd in het buitenland, bijvoorbeeld als expat of om langere tijd vrijwilligerswerk te doen. Het langdurige verblijf

²⁴ Van georganiseerde criminaliteit is sprake wanneer er een structurele samenwerking is die gericht is op het verkrijgen van financieel of materieel gewin (Moerenhout, 2013).

²⁵ Bij dit type dader is de benaming 'toerist' dan ook een stuk minder toepasselijk, wat de recente oproepen voor andere terminologie om kindersekstoerisme aan te duiden verklaart (zie noot 1).

maakt het mogelijk om andere werkwijzen te gebruiken dan een persoon die korter in het bestemmingsland is. Immers is er dan tijd om relaties op te bouwen door te leven binnen een lokale gemeenschap, te werken in een liefdadigheidsinstelling of contacten te leggen met faciliteerders of andere misbruikers van kinderen. De werkwijzen die langdurig verblijvende kindersekstoeristen hanteren zijn daarom genuanceerder, omdat ze dikwijls een perspectief voor de lange termijn hebben (Jonas, 2016).

DE 'GOOD MAN'

In het algemeen kunnen langverblijvende kindersekstoeristen op verschillende manieren het vertrouwen van de gemeenschap winnen en toegang tot kinderen verkrijgen. De rol van de lokale gemeenschap is hierbij opvallend: niet zelden komen verhalen naar boven dat de lokale gemeenschap de dader in bescherming zou nemen. Jonas (2016) observeert dat kindersekstoeristen vertrouwen genereren binnen een arme lokale gemeenschap door hen bijvoorbeeld hulp te verlenen, geld te doneren, of te betalen voor een waterput of zelfs een huis. Zo krijgen daders de status van 'good man' (Jonas, 2016:41). De welvaart die de kindersekstoerist in de gemeenschap brengt kan zo belangrijk zijn, dat het kindermisbruik, zelfs als het bekend wordt, op de koop toe wordt genomen.

Deze positie stelt de kindersekstoerist in staat om langere tijd op eenzelfde plek misbruik te maken van kinderen. Hij zal pas de gemeenschap verlaten als hij vreest dat een externe partij, zoals een NGO, hem in het vizier heeft en de mogelijkheid van vervolging binnen handbereik lijkt (Jonas, 2016). Daarnaast kan de verworven status belangrijke gevolgen hebben voor de opsporing en vervolging van daders. Zo kan het ertoe leiden dat bewijs niet wordt geleverd, verklaringen van slachtoffers niet gegeven worden of, mogelijk na omkoping, worden ingetrokken (Klain, 1999; ECPAT, 2009; Ahlénus, 2010). Soms is de gemeenschap afhankelijk geworden van de investeringen van de kindersekstoerist, waardoor zij de dader in bescherming nemen (Beddoe, 2006; Thomas & Mathews, 2006). Dit alles belet de vervolging van de verdachte.

DE GEHUWDE KINDERSEKSTOERIST

Eén van de werkwijzen voor langdurig in het buitenland verblijvende kindersekstoeristen die uit de literatuur naar voren komt, is het toegang krijgen tot kinderen via het huwelijk met hun moeder (Johnson, 2011; Moerenhout, 2013; O'Connell Davidson, 2001). Zo wordt een basis gelegd voor langdurig misbruik van haar kinderen of de kinderen die zij nog samen krijgen (Ahlénus, 2010). In sommige gevallen wordt ook getrouwd met de moeder van het kind nadat het kind al is misbruikt door de dader, omdat dit een mogelijkheid zou zijn om vervolging voor het misbruiken van het kind te ontlopen. Zo noteerde Jonas (2016:30) naar aanleiding van zijn veldonderzoek in Cambodja dat het algemeen bekend zou zijn onder kindersekstoeristen dat een beschuldiging van kindermisbruik, bij al dan niet corrupte lokale politiemedewerkers, opgelost kon worden door te trouwen met de alleenstaande moeder van het kind of het betalen van een geldsom.

Een variant van de gehuwde kindersekstoerist is de dader die in het huwelijk treedt met zijn slachtoffer. Al dan niet in ruil voor een geldbedrag (ECPAT, 2009) kan een dader ouders overtuigen het kind te trouwen wanneer zij de wettelijke leeftijd daarvoor heeft bereikt (Moerenhout, 2013). In sommige landen kan bovendien van de wettelijke minimumleeftijd worden afgeweken, wanneer

familieleden of voogden daarvoor toestemming verlenen.²⁶ Dit kindhuwelijk kan langdurig zijn of de lengte hebben van het verblijf van de toerist in het buitenland (Johnson, 2011). Op deze manier kan de kindersekstoerist niet alleen een duurzame basis leggen voor langdurig seksueel contact, ook kan door de huwelijksverbintenis in sommige landen worden voorkomen dat er vervolging plaatsvindt voor het misbruik (Johnson, 2011).

DE WELDOENER

Een laatste categorie kindersekstoerist, die veel terug komt in de literatuur, is de zogenaamde ‘weldoener’. Dit type dader kan via een liefdadigheids- of andere maatschappelijke instelling relatief ongezien kinderen misbruiken. Hij heeft bijvoorbeeld een baan als docent of sociaal werker; oprichter of eigenaar van een kindertehuis, instelling die straatkinderen opvangt, of andere kindgerichte organisatie; of voert voor een langere periode vrijwilligerswerk uit in het buitenland (Atwell, 2014; Moerenhout, 2013). De dekmantel van weldoener wordt volgens de politie, zo blijkt uit de politiestukken, door een groeiend aantal misbruikers gebruikt. Daar bekend is dat kinderen in geïnstitutionaliseerde omgevingen meestal kwetsbaarder zijn voor allerlei soorten geweld en misbruik dan kinderen in een familie-setting (zie Pinheiro, 2006; Tuovinen, 2014; Van Doore, Martin, & McKeon, 2016). Voor de NGO’s en andere organisaties die dergelijke instellingen beheren is dan ook – zeker gezien de groei in het aantal internationale vrijwilligers en het marktaandeel van *voluntourism* (Wearing & Gard, 2013) – een belangrijke rol weggelegd bij het tegengaan van misbruik door kindersekstoeristen in deze omgevingen.

Niet zelden wordt de wil van vrijwilligers om goed te doen in kindertehuizen of weeshuizen, ook door liefdadigheidsinstellingen, echter nog voor lief genomen. Vrijwilligers moeten vaak financieel bijdragen om vrijwilligerswerk in het buitenland te kunnen doen; hetzij aan het kindertehuis, hetzij aan een reisorganisatie die beide partijen met elkaar in contact brengt (Hawke & Raphael, 2016). Door de (financiële) bijdrage van deze weldoeners aan de organisatie wordt niet altijd moeite gedaan om referenties te checken, om een Verklaring Omtrent Gedrag te vragen, of toe te zien op het werk van de vrijwilliger. Door het gebrek aan toezicht kunnen buitenlandse vrijwilligers van deze positie misbruik maken om kinderen te misbruiken (Moerenhout, 2013; UNHRC, 2012).

3.3 ONLINE KINDERSEKSTOERISTEN

Bij kindersekstoeristen wordt primair gedacht aan personen die fysiek een grens oversteken om kinderen aldaar te misbruiken. Echter ook wanneer daders niet lijfelijk aanwezig zijn, kan gesproken worden van kindersekstoerisme (Moerenhout, 2013). Een dader legt via het internet contact met minderjarigen in het buitenland om (al dan niet tegen betaling) hen tot seksuele handelingen te bewegen, of hij is online toeschouwer van een (al dan niet door hem gegeven) opdracht om het seksueel misbruik te laten plaatsvinden (Beech, Elliott, Birgden, & Findlater, 2008; Moerenhout, 2013; Webster et al., 2012). Vanwege het gebruik van webcams en een live verbinding wordt ook wel over *webcam* of *livestream* kindersekstoerisme gesproken.

²⁶ Zo is het bijvoorbeeld in Sri Lanka mogelijk dat een kind uit een islamitische gemeenschap op haar twaalfde in het huwelijk kan treden wanneer een familielid of voogd daarvoor toestemming verleent (Jonas, 2016).

Het eerste contact tussen dader en kind kan worden gelegd via online dating sites, public chat rooms, *social networking sites* of via eigenaren van internetdens (Terre des Hommes, 2013a). Het misbruiken van het kind kan in het eigen huis van het slachtoffer plaatsvinden (Moerenhout, 2013), maar kan tevens in zogenaamde internetdens plaatsvinden. Dit zijn huizen waarin kinderen worden opgesloten en uitgebuit om tegen hun wil op treden in webcamseksshows (Terre des Hommes, 2013a). Na betaling, bijvoorbeeld via PayPal of Western Union, kan de dader toegang krijgen tot een live streaming video waarin kinderen seksuele handelingen verrichten via de webcam. De inhoud van de shows variëren van het tonen van genitaliën, masturbatie en tot het hebben van seksueel contact met andere kinderen of volwassenen.

Het gebruik van een webcam is een werkwijze die steeds vaker wordt gebruikt om kinderen te misbruiken: het is “*an emerging threat with the potential to involve large numbers of offenders*” (UNHRC, 2014:11; zie ook Terre des Hommes, 2013a; ECPAT, 2014; Europol, 2015). Geschat wordt dat wereldwijd op elk moment van de dag meer dan 750.000 mensen op het internet op zoek zijn naar seks met kinderen in ruim 40.000 openbare chatrooms (UNHRC, 2012; United States Federal Bureau of Investigation, 2011; Terre des Hommes, 2013a). Bij de inzet van Sweetie identificeerde de Nederlandse NGO Terre des Hommes in 2013 gedurende tien weken 1.000 individuen die het virtuele ‘meisje’ hadden benaderd voor seks (Terre des Hommes, 2013b).²⁷

Daarenboven is onduidelijk of online kindersekstoeristen exclusief online opereren, of dat deze werkwijze gezien kan worden als een fase die kan leiden tot (of volgt op) fysiek seksueel misbruik van kinderen. Zo vermoeden Van Wijk en collega’s (2012) dat wanneer de online kindersekstoerist de middelen en de gelegenheid heeft om naar het buitenland af te reizen, hij dit zal doen. Ook Europol (2015) signaleert dat voor enkele online kindersekstoeristen de livestreamingactiviteiten een voorbode zijn van uiteindelijk fysiek seksueel kindermisbruik in het buitenland.²⁸

Het ziet ernaar uit dat webcamkindersekstoerisme voorkomt over de hele wereld. Het land dat de meeste bekendheid heeft verworven als sleutellocatie voor deze vorm van kindersekstoerisme is de Filipijnen (Hawke & Raphael, 2016). Vele casussen zijn hier aan het licht gekomen door de aandacht die door NGO’s en opsporingsinstanties aan het thema wordt gegeven. Het is echter onwaarschijnlijk dat de Filipijnen het enige land is waar dit fenomeen voorkomt (Moerenhout, 2013). Ook Terre des Hommes (2013a) deelt deze opvatting en maakt daarbij de aantekening dat

²⁷ Alle dossiers van de individuen, waaronder 20 Nederlanders, werden overgedragen aan Interpol. Eén van de Nederlandse daders die dankzij dit project werd geïdentificeerd werd in september 2015 opgepakt voor bezit van kinderpornografie (Terre des Hommes, 2015).

Momenteel werkt Terre des Hommes aan een vervolg in project Sweetie 2.0. In samenwerking met internationale specialisten worden chatbots ontwikkeld waarmee duizenden chatrooms automatisch worden gemonitord en potentiële kindermisbruikers kunnen worden benaderd, geïdentificeerd en gelokaliseerd (zie www.terredeshommes.nl/sweetie2).

²⁸ De hypothese dat hands-off (online) seksueel kindermisbruik zou kunnen leiden tot, of samen gaan met, hands-on contactmisbruik is een onderwerp dat dikwijls binnen de context van kinderpornografie is onderzocht (zie bijv. Babchishin, Hanson, & VanZuylen, 2015; Houtepen, Sijtsema, & Bogaerts, 2014; Quayle & Taylor, 2003). Een te bondige samenvatting van de bevindingen van deze studies zou het wetenschappelijke debat over dit onderwerp tekort doen. Duidelijk is dat resultaten van dergelijke onderzoeken ook relevant zijn voor onderzoek naar kindersekstoerisme, gezien de vele parallellen tussen (gebruik van) kinderpornografie en online kindersekstoerisme.

webcamkindersekstoerisme wereldwijd zal plaatsvinden wanneer er niets wordt gedaan aan het fenomeen en daders ongestraft hun gang kunnen gaan.

De aanpak van het probleem is echter ingewikkeld. De online werkwijze stelt meer gebruikers in staat het misbruik te beleven, en minimaliseert het risico gepakt te worden (ECPAT, 2014). In het geval van livestreaming blijven vaak geen digitale bestanden achter, wat bewijsvergaring bijzonder gecompliceerd maakt voor opsporingsdiensten. Naast de (gepercipieerde) anonimiteit die het internet daders kan bieden, nemen daders ook aanvullende maatregelen om identificatie te bemoeilijken. Zo signaleert de politie dat daders vaker overgaan op het gebruik van (ontraceerbare) prepaid cards en wisselende IP-adressen. Deze relatief makkelijke maatregelen kunnen een ernstige belemmering vormen voor de opsporing.

Doordat daders niet in direct fysiek contact komen met het slachtoffer, en vaak niet eens in hetzelfde land zijn als het slachtoffer, wordt deze delictsvorm gekarakteriseerd als een *hands-off* delict, net als bijvoorbeeld kinderpornografie. Vanuit juridisch perspectief is het dan ook logisch dat zaken van online kinderseksstoerisme zouden worden afgedaan door te vervolgen voor bezit van kinderpornografie; de beelden van (online) kinderseksstoerisme zijn immers kinderpornografisch van aard, en vormen tastbaar bewijs in een strafzaak.^{29,30} Tegelijkertijd moet bedacht worden dat het classificeren van webcam kinderseksstoerisme als kinderpornografie niet volledig recht doet aan de aard en schade van het fenomeen. Zo merkt de Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography aan de VN Mensenrechtenraad op dat daders van online kinderseksstoerisme immers in real-time participeren in kindermisbruik (UNHRC, 2014). Ondanks de raakvlakken wordt online kinderseksstoerisme in de literatuur zodoende als afzonderlijk fenomeen beschouwd.

²⁹ De strategie om mogelijke kinderseksstoeristen voor kinderpornografische delicten op te sporen en te vervolgen, is overigens niet gelimiteerd tot online kinderseksstoerisme. Zo voeren douane en KMar op Schiphol controles uit waar wordt gezocht naar kinderpornografie in bagage van reizigers die passen binnen de risicoprofilering voor kinderseksstoerisme (NRM, 2013).

³⁰ In Nederland is het ook mogelijk om verdachten van online kinderseksstoerisme te vervolgen voor aanranding (op afstand). Omdat voor het overtreden van artikel 246 Sr (aanranding) geen lichamelijk contact vereist is, valt gedwongen webcamseks ook onder de delictsommschrijving van dit artikel (NRM, 2013). Zie bijvoorbeeld de uitspraak van de Rechtbank Den Haag op 19 februari 2016 (ECLI:NL:RBDHA:2016:1611) en de uitspraak van de Hoge Raad op 15 maart 2016 (ECLI:NL:RBROT:2016:1928).

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit slothoofdstuk worden – voor zover mogelijk – allereerst de onderzoeksvragen beantwoord en in context geplaatst. In het tweede deel volgt een reflectie op de stand van de wetenschap op dit onderwerp. De laatste sectie betreft de beantwoording van de laatste onderzoeksvraag en aanbevelingen voor de praktijk.

In dit onderzoek is, aan de hand van de beschikbare literatuur, onderzocht wat de kenmerken, motieven en werkwijzen zijn van Nederlandse daders van kinderseksstoerisme. Uit de voorgaande hoofdstukken wordt duidelijk dat er geen eenduidig beeld te schetsen is op basis van eerder internationaal onderzoek. Bevindingen zijn gevarieerd en er is niet één uniform profiel van ‘de’ kinderseksstoerist samen te stellen. Dit is op zichzelf niet verrassend: er is te weinig data beschikbaar om tot klinkende conclusies te kunnen komen en bovendien zijn de resultaten uit de weinige beschikbare data afwisselend, wat suggereert dat het hier niet om een homogene groep gaat. Aan de andere kant kunnen we op basis van deze literatuurverkenning wel stellen dat er door de wetenschappers, beleidsmakers, en andere experts die over het onderwerp schrijven, bepaalde vermoedens worden uitgesproken over de kenmerken, motieven, en werkwijzen van kinderseksstoeristen wereldwijd:

KENMERKEN

De kinderseksstoerist is in de grote meerderheid van de bekende zaken man. Het beeld dat kinderseksstoeristen voornamelijk van middelbare leeftijd zouden zijn is gangbaar onder een groot deel van de experts, maar kan op basis van de beschikbare data niet bevestigd worden. Verschillende wetenschappers vermoeden dat daders van kinderseksstoerisme – net als andere zedendelinquenten – te maken hebben met verschillende risicofactoren, zoals een negatief zelfbeeld, verslavingsproblematiek, eerder slachtofferschap of huwelijksproblemen. De samenhang met socio-economische kenmerken is nog onduidelijk.

MOTIEVEN

Het idee dat kinderseksstoeristen hun reis maken *met het doel* kinderen te misbruiken verliest steun. Sommige daders hebben inderdaad een uitgesproken seksuele voorkeur voor kinderen, en gaan gericht op zoek naar minderjarigen. Het afreizen naar het buitenland (of online omgevingen) biedt hen de anonimiteit die eventuele barrières doet vervagen. Een andere groep daders mist dit gerichte motief: zij worden verleid door contextuele factoren, die hen doen overgaan tot seksuele handelingen met een kind. Onverschilligheid en onwetendheid van de reizigers, evenals verschillende neutralisatietechnieken, spelen hierbij een belangrijke rol. Waar traditioneel vooral aandacht was voor de eerste categorie (preferentiële daders), klinken recent steeds meer oproepen om de tweede categorie (situationele daders) niet over het hoofd te zien. Bij verschillende instanties bestaat het vermoeden dat situationele daders de ongeziene meerderheid van kinderseksstoeristen zou behelzen.

WERKWIJZEN

Er zijn veel verschillende manieren om toegang te krijgen tot een kind, afhankelijk van de lengte van het verblijf in het buitenland, de fysieke bereikbaarheid van het kind en de intensiteit van het contact met de gemeenschap om het kind heen. Reizigers die maar kort in het bestemmingsland verblijven hanteren andere werkwijzen om seks met een minderjarige te bewerkstelligen, dan reizigers die een langere periode aanwezig zijn. Waar langverblijvende kindersekstoeristen eerder proberen om langdurige toegang tot een slachtoffer zeker te stellen door vertrouwen binnen de lokale gemeenschap op te bouwen, keren kortverblijvende kindersekstoeristen zich bijvoorbeeld tot de gevestigde (informele) seksindustrie of het nachtleven, online informatiekanalen, of faciliteerders in de toerismesector om toegang tot minderjarigen te krijgen.

Kindersekstoerisme vindt zowel offline (*hands-on*) als online (*hands-off*) plaats. Verschillende instanties uiten zorg over de (verwachte) toename van online kindersekstoerisme, waarbij daders live via de webcam kinderen van over de hele wereld kunnen misbruiken. In contrast met bijvoorbeeld daders van kinderpornografische delicten (zie bijv. Houtepen, Sijtsma, & Bogaerts, 2014), is over daders van online kindersekstoerisme, voor zover wij hebben gevonden, nog geen wetenschappelijk onderzoek beschikbaar.

NEDERLANDSE DADERS

Hoewel het onmogelijk is om een inschatting te geven van het aandeel dat Nederlandse kindersekstoeristen hebben in het seksueel misbruik van kinderen in het buitenland, is duidelijk dat er Nederlanders zijn die zich er schuldig aan maken. In het algemeen geven de bestudeerde bronnen over Nederlandse daders geen aanleiding om te vermoeden dat deze groep afwijkend zou zijn, in vergelijking met hetgeen bekend is over kindersekstoeristen uit andere herkomstlanden.

In de demografische kenmerken (zoals geslacht, leeftijd en socio-economische achtergrond) van Nederlandse daders wordt geen verschil verwacht ten opzichte van het geschetste beeld over kindersekstoeristen wereldwijd. Daarentegen zijn wel verschillen te verwachten, en geobserveerd, tussen de landen waar daders uit verschillende landen naartoe afreizen. Hoewel bepaalde bestemmingsregio's daders van allerlei nationaliteiten aantrekken en als algemene *hotspots* voor kindersekstoerisme kunnen worden gezien, wijken de bestemminglanden van Nederlanders – voor zover bekend³¹ – waarschijnlijk evenwel af van die van daders uit andere landen. Dit kan verklaard worden door algemene reis- en migratiepatronen tussen landen die beïnvloed worden door verschillende factoren, zoals historische en socioculturele banden, gemak van communicatie (bijv. door overeenkomsten in taal), bekendheid van een reisbestemming, en het aanbod van (betaalbaar) transport en vliegverbindingen.

Over de motieven van Nederlandse daders specifiek is nauwelijks empirische informatie beschikbaar. De besproken typologie wordt echter ook veelvuldig in Nederlandse (beleids)rapportages overgenomen, wat aangeeft dat professionals ervan uitgaan dat deze classificatie ook op Nederlandse kindersekstoeristen van toepassing is. Wel is het van bepaalde besproken culturele verschillen die als legitimatietechniek kunnen dienstdoen waarschijnlijk dat deze in grotere mate bij Nederlandse daders voorkomen, dan andere. Zo valt vanuit cultureel perspectief te verwachten dat bepaalde

³¹ Zie de reflectie hierover op pagina 14 van dit rapport

neutralisatietechnieken, zoals dat de financiële bijdrage voorziet in het levensonderhoud van een kind, relevanter zijn voor Nederlandse kindersekstoeristen dan bijgeloof over de genezende werking van seks met (maagdelijke) minderjarigen.

Voor zover dit in de literatuur naar voren komt, gebruiken Nederlandse ouders vergelijkbare werkwijzen als over ouders met andere nationaliteit zijn opgetekend. In het algemeen kan wel verwacht worden dat de weldoenerswerkwijze en ouderschap van online kindersekstisme samenhangt met de economische positie van een vader en computervaardigheden en internetconnectiviteit in een land, maar hierover is op basis van de literatuur nog geen antwoord te geven.

Het voorliggende rapport geeft een overzicht van het beschikbare onderzoek over ouders van kindersekstisme in het algemeen, met extra aandacht voor Nederlandse ouders. Dit is een cruciale eerste stap voor het ontwikkelen van een effectieve signalering, opsporing en behandeling van (mogelijke) ouders, het formuleren van effectieve preventie-initiatieven, en het inspireren en leiden van vervolgonderzoek naar kindersekstisme. Het moge duidelijk zijn dat kindersekstisme een complex fenomeen is: er is niet één type vader, één soort motief, of één werkwijze te destilleren. In recente literatuur is een beweging te zien die zich verzet tegen –volgens onderzoekers– stereotyperende, simplistische beeldvorming over kindersekstoeristen, en juist oproept tot een genuanceerder beeld. Hierin staan wetenschappers voor de lastige uitdaging een waarheidsgetrouw beeld van het fenomeen te schetsen, zonder dat dit resulteert in al te veel generieke nuanceringen op basis waarvan geen praktijkaanbeveling gedaan kan worden.

STAND VAN DE WETENSCHAP

In deze literatuurverkenning is de bekende informatie over ouders van kindersekstisme gebundeld. Het bestuderen en analyseren van zo veel mogelijk relevante literatuur heeft ons een redelijk beeld gegeven van de beschikbare kennis over kindersekstisme in het algemeen, en van de stand van zaken van de wetenschappelijke bijdrage over dit onderwerp specifiek. Enkele observaties en overdenkingen zijn daarbij op zijn plaats.

De kennislacune, die in de inleiding werd gesignaleerd, kunnen we bevestigen: onderzoek naar kindersekstisme is schaars. Hoewel we weliswaar een redelijk aantal documenten, rapporten en artikelen hebben kunnen analyseren, is slechts een klein deel van deze documenten empirisch-wetenschappelijk van aard; dat wil zeggen dat door de auteurs op een gedegen en betrouwbare manier data is verzameld over het fenomeen. Kanttekeningen kunnen kortom worden geplaatst bij de (methodologische) kwaliteit van de aangetroffen literatuur.

Ten eerste ontbreekt in veel grijze literatuur (zoals bijvoorbeeld periodieke rapporten van NGO's) enige (verantwoording van) empirische dataverzameling. Een systematische aanpak, toelichting op de gebruikte methoden, of empirische onderbouwing van bevindingen is dikwijls afwezig. Dit leidt tot onduidelijkheid, en laat de lezer gissen waar de getrokken conclusies op gebaseerd zijn.

Daarnaast blijkt de weinig beschikbare informatie bijzonder vaak te worden hergebruikt. Niet zelden wordt een claim of "feit" uit een rapport, bijvoorbeeld over kenmerken van kindersekstoeristen, gebaseerd op een ander stuk, wat weer naar een ander stuk verwijst, wat niet (meer) beschikbaar of van matige kwaliteit is (zoals een krantenbericht zonder bronvermelding). Dit

maakt de geponeerde stellingen natuurlijk niet per definitie onwaar; wel moeten vraagtekens worden gezet bij de manier waarop dergelijke gegevens verzameld zijn, en het gemak waarmee –ten dele onbetrouwbare– bevindingen hergebruikt lijken te worden. Hierdoor ontstaat het risico dat ‘volkslegendes’ ontstaan, die stereotypische, mogelijk onware, perspectieven de wereld in sturen. Dit is niet alleen schadelijk voor de geloofwaardigheid van de wetenschap, maar kan bovendien de effectiviteit van de aanpak belemmeren.

Bovendien wordt dit onderzoeksveld, zoals menig ander criminologisch onderzoek, geplaagd door *dark number* problematiek. Simpel gezegd: wat we niet zien, weten we niet. De in dit rapport gepresenteerde informatie is –zeker waar deze gebaseerd is op politiegegevens– onvolledig: het betreft de kenmerken, motieven en werkwijzen van *bekende* (mogelijke) kindersekstoeristen. We weten niet in hoeverre dit beeld representatief is voor kindersekstoeristen die erin slagen detectie te ontlopen.

Een aantal van de geanalyseerde stukken die empirisch data hebben verzameld trachten dit methodologische probleem te overkomen, door experts als primaire bron van informatie te gebruiken (zoals meest recent in ECPAT’s Global Study door Hawke & Raphael, 2016). Middels interviews, expert papers of surveys wordt hen gevraagd hoe zij denken dat het fenomeen in elkaar zit. Ook NGO’s, die een belangrijke rol kunnen spelen bij de aanpak van en informatievergaring over kindersekstoerisme (zie ‘Aanbevelingen in de praktijk’), rapporteren op basis van het heersende beeld bij hun medewerkers. Deze manier van dataverzameling geeft een goede weergave van het dominante perspectief onder experts over kindersekstoerisme en de laatste ontwikkelingen. Onduidelijk is in hoeverre deze methode een correcte weergave geeft van de werkelijke kenmerken, motieven en werkwijzen van kindersekstoeristen, zeker voor zover deze buiten beeld van officiële instanties opereren. Hebben de experts het eigenlijk wel bij het rechte eind? En hoe betrouwbaar zijn de bronnen waar experts hun mening op hebben gebaseerd?

Er zijn dus enkele problemen en verbeterpunten aan te wijzen voor wetenschappers die zich bezighouden met dit onderwerp. Aan de andere kant is het zaak kritisch te blijven over de beperkingen van gevonden gegevens, zonder deze als ‘waardeloos’ te bestempelen. Kindersekstoerisme is, van nature, een verborgen en (dikwijls) grensoverschrijdend fenomeen, en presenteert een ingewikkelde uitdaging voor wetenschappers om te onderzoeken. Het is onvermijdelijk dat ook dit rapport, door het geven van een zo compleet mogelijk overzicht van de literatuur over een onderwerp waar zo weinig empirisch over is onderzocht, zich schuldig maakt aan het hergebruiken van gegevens die incompleet, beperkt of onbetrouwbaar kunnen zijn. Waar wij daartoe aanleiding zagen hebben we de conclusies dienovereenkomstig genuanceerd en gewogen. Wat resteert is de overtuiging dat ondanks de beperkingen in de literatuur, elke bijdrage om de kennislacune te verkleinen er één is. De urgentie van het probleem is duidelijk; en hoe meer organisaties en onderzoekers zich met het onderwerp bezighouden, des te beter.

Kortom: er wordt over kindersekstoerisme geschreven, maar betrouwbaar onderzoek is zeldzaam. Dit is een teken dat het onderwerp weliswaar op de agenda staat, maar dat er door onderzoekers nog een slag gemaakt moet worden om deze aandacht om te zetten in methodologisch sterke dataverzameling en wetenschappelijke publicaties.

SUGGESTIES VOOR VERVOLGONDERZOEK

Op basis van de literatuurverkenning komen veel vragen naar boven, die aanleiding kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Hieronder lichten we enkele van de gesignaleerde deficiënties verder uit.

Afbakening van het fenomeen kinderseksstoerisme

Hoewel kinderseksstoerisme op het eerste gezicht makkelijk te definiëren lijkt, blijkt deze definitie in de praktijk soms onduidelijker dan verwacht. Ook in dit onderzoek observeren we de raakvlakken van kinderseksstoerisme met andere criminele fenomenen, zoals kinderpornografie, kinder- en mensenhandel, kindhuwelijken en seksueel kindermisbruik in het algemeen, alsook legale activiteiten, zoals prostitutie en (seks)toerisme. Deze overlap – zoals bijvoorbeeld het feit dat online kinderseksstoeristen ook voor bezit van kinderpornografie vervolgd kunnen worden – kan vragen oproepen over het bestaansrecht van de term ‘kinderseksstoerisme’ als opzichzelfstaand fenomeen. Een veelgehoord argument in dit verband is dat het voor kinderen immers geen verschil maakt uit welk land hun misbruiker afkomstig is. Wetenschappers en actoren uit de praktijk dienen het fenomeen dan ook te (blijven) bezien als onderdeel van het bredere kader van seksueel misbruik van minderjarigen, waarin de kinderseksstoerist onderzocht wordt als een seksueel kindermisbruiker met een buitenlandse bestemming.

Desalniettemin zien wij de meerwaarde van de huidige specifieke aandacht voor kinderseksstoerisme onder de eigen noemer. Verwachte verschillen tussen kinderseksstoerisme en andere vormen van seksueel kindermisbruik, onder andere in de daderpopulatie en werkwijzen, en de implicaties die deze verschillen hebben voor preventie en opsporingsbeleid, rechtvaardigen thans de categorisering van kinderseksstoerisme als aparte prioriteit.

Vervolgonderzoek moet uitwijzen in hoeverre de huidige gekozen afbakening passend, relevant en effectief is. Welke factoren zorgen er bijvoorbeeld voor dat de ene preferentiële dader afreist naar het buitenland om een kind te misbruiken, terwijl een ander zich in Nederland aan een kind vergrijpt? Onderzoek naar online kinderseksstoerisme zou zich kunnen richten op de vraag in hoeverre deze daders als aparte groep kunnen worden gezien, in vergelijking met daders van (‘traditionele’) kinderpornodelicten en *hands-on* kinderseksstoeristen. Tenslotte heeft ook aansluiting bij dataverzameling onder (daders van) seksueel kindermisbruik meerwaarde voor wetenschappelijk onderzoek naar kinderseksstoerisme; zo zou in studies onder daders van zedendelicten tegen minderjarigen in Nederland gevraagd kunnen worden naar hun reisgedrag en dat van mededaders.

Onderzoek naar omvang

Dit onderzoek schaart zich in een traditie van studies naar kinderseksstoerisme die stelt dat er een ernstig gebrek is aan betrouwbare cijfers over de omvang van kinderseksstoerisme (zie bijv. Vogelvang et al., 2002; Hawke & Raphael, 2016). Hoewel veel experts aangeven dat kinderseksstoerisme een steeds groter probleem wordt, ontbreekt (kwantitatieve) data om deze vermoedens te ondersteunen. Vanuit beleidsoogpunt zijn gegevens over de omvang vooral belangrijk om prioriteiten te kunnen stellen. Door het gemis van een *baseline* of nulmeting, kan het effect van verschillende initiatieven bovendien niet worden gemeten. Hoewel het verkrijgen van een exact beeld over de omvang van kinderseksstoerisme buitengewoon gecompliceerd, en misschien zelfs utopisch, is, zijn onderzoeken die bijdragen aan een beter en betrouwbaarder beeld van de omvang kortom buitengewoon wenselijk.

Vervolgonderzoek naar motieven van verschillende typen daders

Op basis van de verschillende gehanteerde werkwijzen en motieven zijn in deze verkenning verschillende typen daders gepresenteerd, die vragen om verschillende maatregelen. Hierbij wordt het kennen van kenmerken en werkwijzen in beleid en opsporing soms waardevoller ingeschat, dan kennis over motieven; zo stelde Moerenhout (2013) dat de motivatie van de dader niet uitmaakt voor de aanpak. Dit is wat ons betreft te kort door de bocht, omdat de algehele aanpak slechts gedeeltelijk effectief kan zijn als een belangrijke dadergroep onzichtbaar blijft. Pas als de verschillende typen daders kunnen worden onderscheiden kunnen interventies in de praktijk worden gebracht die toegespitst zijn op meer dan een deel van de daderpopulatie, wat ten goede komt aan de effectiviteit van de opsporing en de preventieve kracht van maatregelen.

Meer onderzoek naar motieven van kinderseksstoeristen is dan ook onontbeerlijk. De preferentiële/situationele typologie is wijdverspreid in de wetenschappelijke literatuur en theoretisch onderbouwd, maar nog nauwelijks ondersteund door data over kinderseksstoeristen. Het is wenselijk dat op een methodologisch gedegen manier wordt getoetst of deze (uit de literatuur over seksueel kindermisbruik in het algemeen overgewaarde) typologie bij kinderseksstoeristen evenveel van toepassing is.

Daarnaast is in deze literatuurverkenning geen definitief antwoord gekomen op de vraag hoeveel (Nederlandse) daders van kinderseksstoerisme preferentieel zijn, en hoeveel situationeel. Een indicatie van het aandeel van de verschillende soorten daders is cruciaal voor de prioritering van politie- en overheidsbeleid, bijvoorbeeld omtrent de inzet van (politie)capaciteit en het initiëren van verschillende maatregelen en campagnes. De omvangsvraag is kortom ook buitengewoon relevant wanneer het gaat over de verhouding tussen de verschillende typen motieven van kinderseksstoeristen.

Samenhang kenmerken, motieven en werkwijzen

In deze literatuurverkenning zijn de onderzoeksvragen over kenmerken, motieven en werkwijzen van kinderseksstoeristen apart van elkaar beschouwd, in lijn met de aangetroffen literatuur, waarin deze variabelen zelden in samenhang werden onderzocht. Toekomstig onderzoek zou moeten bijdragen aan een meer holistisch beeld van de kenmerken, motieven en werkwijzen van kinderseksstoeristen. Hanteren situationele daders bijvoorbeeld andere werkwijzen dan preferentiële daders? En hebben preferentiële daders of langverblijvende kinderseksstoeristen een ander demografisch profiel dan situationele daders en kortverblijvende of online kinderseksstoeristen?

Op basis van de bevindingen in deze literatuurverkenning kunnen enkele hypothesen worden geformuleerd over hoe deze concepten met elkaar samen zouden kunnen hangen. Gezien de kenmerken van de preferentiële dader is bijvoorbeeld te verwachten dat deze eerder een langverblijvende werkwijze hanteert, dan situationele daders, die als toerist of op zakenreis eerder de onder 'kortverblijvende dader' besproken werkwijzen zouden gebruiken. Deze zullen echter niet volledig met elkaar overlappen: kortverblijvende preferentiële daders en langverblijvende situationele daders komen, naar onze verwachting, ook voor – ofschoon in minderheid.

Ook demografische kenmerken zoals leeftijd kunnen uiteenlopen tussen daders met verschillende motivaties en werkwijzen. Gegeven het feit dat jongeren gemiddeld impulsiever zijn en vaker dan ouderen activiteiten ondernemen waarbij ze kunnen worden geconfronteerd met de gelegenheid voor seks met een minderjarige (bijvoorbeeld in de seksindustrie, nachtleven, of als toerist

of vrijwilliger in het buitenland), kan worden verwacht dat situationele daders gemiddeld jonger zijn dan preferentiële daders. Op een vergelijkbare manier kan beredeneerd worden dat online kinderekstoeristen gemiddeld jonger zullen zijn dan de kortverblijvende en langverblijvende kinderekstoerist; jongeren hebben immers meer toegang tot en kennis van computers dan ouderen (zie bijv. Dijk, 2005), en jongeren consumeren significant vaker pornografisch materiaal dan ouderen (Price, Patterson, Regnerus, & Walley, 2016).

Empirisch onderzoek naar dergelijke onderlinge verbanden kan een belangrijke vervolgstap zijn voor het ontwikkelen en verbeteren van samenhangende profielen van verschillende typen kinderekstoeristen, wat het leveren van maatwerk interventies en barrières door politie en justitie kan ondersteunen.

Empirische dataverzameling online kinderekstoerisme

Online kinderekstoerisme is een nieuwe verschijningsvorm van het fenomeen die op korte termijn wetenschappelijke aandacht verdient. Hoewel over de offline of ‘traditionele’ verschijningsvormen enig onderzoek is uitgebracht, is dit nauwelijks het geval voor webcam kinderekstoerisme. Gezien de verwachte groei in dit fenomeen, is wetenschappelijk onderzoek hiernaar zeer wenselijk. Een meest elementaire beschrijving van het fenomeen is de eerste stap (Wie zijn daders? Wie zijn de slachtoffers? Welk misbruik vindt plaats, en waar? Wat is de modus operandi? Wat is de schade voor slachtoffers?). Vervolgens kan op basis van dergelijke gegevens onderzoek plaatsvinden waarin (daders van) online kinderekstoerisme wordt vergeleken met kinderpornografie en hands-off seksueel kindermisbruik, evenals studie van de juridische dimensies, om te evalueren hoe deze verschijningsvorm in verband staat met gerelateerde fenomenen.

Dergelijk empirisch onderzoek zou bijvoorbeeld primair data kunnen verzamelen via een multi-methode studie die gebruik maakt van (internationale) politiegegevens, (undercover) online observaties van live streaming operations, en observaties in andere online omgevingen (al dan niet op het Darkweb). Dit grotere onderzoeksproject dient vooraf te worden gegaan door een vooronderzoek of pilot, waarin in kaart wordt gebracht hoe en waar onderzoekers en opsporingsdiensten een beter beeld kunnen krijgen over online kinderekstoerisme. Immers, om op een systematische en representatieve manier online observaties uit te kunnen voeren, moet eerst worden vastgesteld wat geschikte omgevingen zijn om te observeren hoe deze (vanuit praktisch, ethisch, technisch en juridisch oogpunt) benaderd moeten worden. Een goede samenwerking tussen wetenschap en politie en justitie is hierbij onontbeerlijk.

Internationaal vergelijkend beleidsonderzoek

Het ontwikkelen van een compleet, juist, en betrouwbaar beeld van (Nederlandse) daders van kinderekstoerisme dient niet alleen een academisch doel, maar is vooral bedoeld om de aanpak effectief vorm te kunnen geven. Internationaal vergelijkend (beleids)onderzoek moet bezien welke maatregelen effectief (kunnen) zijn voor preventie en opsporing van de verschillende dadertypen. Met andere woorden: Wat werkt voor wie? Het beantwoorden van deze vraag stelt beleidsmakers in staat om barrières af te stemmen op de verschillende trajecten die preferentiële en situationele daders doorlopen voor het overgaan tot misbruik.

Hoewel het, gezien de huidige stand van de wetenschap, nog niet mogelijk is kwantitatieve effectstudies uit te voeren van verschillende maatregelen tegen kinderekstoerisme, is het thans wel

haalbaar en waardevol om middels een kwalitatief internationaal (rechts)vergelijkend onderzoek te inventariseren welke wetgeving en (beleids)maatregelen andere landen hebben geadopteerd in de strijd tegen kindersekstoerisme. Ook kan vervolgonderzoek zich richten op meer diepgaande casestudies van voor Nederland relevante partnerlanden. Een dergelijk overzicht van ervaringen uit het buitenland kan niet alleen ter inspiratie dienen voor de Nederlandse aanpak, maar kan ook praktisch nut hebben in het geval van internationale politiesamenwerking.

Bestemmingslanden van Nederlandse kindersekstoeristen

In de besproken (wetenschappelijke) literatuur worden vrij consistent enkele regio's met populaire bestemmingslanden voor Nederlandse kindersekstoeristen benoemd. Echter zijn de nodige kanttekeningen te plaatsen bij de gegevens waarop dit overzicht is gebaseerd, en informatie uit verschillende bronnen spreekt elkaar soms tegen. Bovendien zijn de reisbewegingen van Nederlandse (kinderseks)toeristen niet statisch; bestemmingslanden kunnen fluctueren en afhankelijk van verschillende pull- en pushfactoren kunnen andere landen als bestemmingslanden (gaan) dienen (Hawke & Raphael, 2016).

Het hebben van een actueel beeld van de bestemmingslanden van Nederlandse ouders is echter van groot belang voor de effectiviteit van de opsporing. Wanneer opsporingsinstanties immers weten waar Nederlandse kindersekstoeristen naar afreizen, kunnen risicovolle reisbewegingen doelgericht worden gemonitord, kan worden geïnvesteerd in de meest relevante samenwerkingsverbanden in en met bestemmingslanden, en kan in het algemeen schaarse politiecapaciteit efficiënter worden ingezet.

Het vormgeven van betrouwbaar onderzoek dat deze bestemmingslanden in kaart moet brengen is een methodologisch ingewikkelde opgave vanwege de verborgenheid van het fenomeen. Allereerst lijkt het opstellen van een kwantitatief voorspellend algoritme een veelbelovende onderzoeksopzet waarin reisbewegingen van Nederlanders gecombineerd met voor kindersekstoerisme relevante variabelen, zoals de populariteit van de toeristische sector in bestemmingslanden, socio-economische factoren, ontwikkeling van de (minderjarige) seksindustrie, en aanwezigheid van grote evenementen, worden gemodelleerd; een methodologie die al in 2002 door Vogelvang en collega's werd voorgesteld, maar met de opkomst van *big data* in aankomende jaren allicht bereikbaarder wordt dan tevoren. Daarnaast zou een vergrootte meldingsbereidheid van Nederlandse reisorganisaties, NGO's, expats en anderen die zich in het buitenland hebben gevestigd een waardevolle informatie kunnen opleveren. Ook kan informatie bij (zeden)daders worden ingewonnen over hun eigen reisbewegingen en die van andere, hen via hun netwerk bekende, seksueel kindermisbruikers. Gedacht kan worden aan interviews met kindermisbruikers in Nederland, maar ook met Nederlandse gedetineerden in het buitenland – al verdient het aanbeveling om een betrouwbaarder overzicht van de laatste groep te verkrijgen dan hetgeen nu vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken beschikbaar is –. Tenslotte kan het monitoren van online informatiestromen, bijvoorbeeld op online fora en (al dan niet openbare) sites, informatie opleveren over de (communicatie over) bestemmingslanden van preferentiële ouders.

AANBEVELINGEN VOOR DE PRAKTIJK

Met de beperkingen van de literatuur, en deze literatuurverkenning, in het achterhoofd, kunnen we toch verschillende aanknopingspunten voor de praktijk uit dit onderzoek destilleren. Allereerst benoemen we enkele aanbevelingen om de informatiepositie op het gebied van kinderseksktoerisme te verbeteren. Daarna volgen, ter beantwoording van de laatste deelvraag, enkele aanbevelingen over de aanpak van kinderseksktoerisme, gebaseerd op het beeld van de (Nederlandse) kinderseksktoerist zoals dat uit deze studie naar voren komt.

EEN BETERE INFORMATIEPOSITIE OP HET GEBIED VAN KINDERSEKSTOERISME

Uit de reflectie over de stand van de wetenschap wordt duidelijk dat de academische gemeenschap nog een grote sprong heeft te maken in het onderzoek naar kinderseksktoerisme (zie onder ‘Suggesties voor vervolgonderzoek’). Maar ook bij politie en justitie, een voor de hand liggende onderzoekspartner voor wetenschappers, lijkt informatie over kinderseksktoerisme beperkt beschikbaar, geregistreerd, en toegankelijk. Dit bemoeilijkt niet alleen de uitvoering van empirisch onderzoek naar (de aanpak van) kinderseksktoerisme, maar ook de gerichte sturing op opsporingsresultaten en effecten van andere interventies. Het opvallende gebrek aan betrouwbare gegevens over kinderseksktoerisme illustreert de noodzaak voor **het verbeteren van de informatiepositie**.

Maar hoe kan de politie beter zicht krijgen op de kinderseksktoerist? Het faciliteren van wetenschappelijke onderzoek om een meer betrouwbaar beeld van het fenomeen op te bouwen is een logische stap. Op basis van de uitgevoerde literatuurverkenning benadrukken we daarnaast enkele algemene aanbevelingen:

Voortzetten en uitbouwen van de (internationale) samenwerking met NGO's

Uit de literatuurverkenning wordt duidelijk dat NGO's een opvallend belangrijke partner zijn, niet alleen operationeel in lopende opsporingsonderzoeken, maar ook als informatiebron. Niet voor niets is een groot deel van de voor deze literatuurverkenning gebruikte informatie afkomstig van rapporten van NGO's: sommige zijn zeer actief op het onderwerp kinderseksktoerisme. Het voortzetten en verder uitbreiden van de internationale samenwerking met NGO's die actief zijn op het onderwerp kan, door hun grondige kennis van de lokale context, toegang tot lokale gemeenschappen, en internationale netwerk, een waardevolle pijler vormen die ten goede kan komen aan de signalering van kinderseksktoerisme. Hiervoor moet geïnvesteerd worden in duidelijke afspraken over de (on)mogelijkheden van informatiedeling en communicatie over de opvolging die aan meldingen wordt gegeven.

Verder ontwikkelen van internationale (politie)samenwerking in landspecifieke context

Om Nederlandse daders van kinderseksktoerisme effectief te kunnen opsporen, is meer nodig dan een signaal: voor de opsporing en vervolging is een netwerk nodig in het bestemmingsland. Internationale politiesamenwerking, bijvoorbeeld via de Virtual Global Taskforce en Interpol, is een goed begin. Ook

Nederlandse ambassades in het buitenland zouden als ogen en oren kunnen dienen, mits bij medewerkers voldoende bewustwording over dit onderwerp wordt gecreëerd.³²

Veelbelovend is ook het stationeren van politiemedewerkers met kinderseksstoerisme als thematische focus in hun portefeuille in populaire bestemmingslanden voor Nederlandse kinderseksstoeristen. Deze liaison officers brengen enerzijds genoeg kennis van de (Nederlandse) opsporingspraktijk, en zijn anderzijds voldoende ingebed in de lokale context en netwerken om signalen te kunnen omzetten in opsporingsinitiatieven. Op deze manier kunnen zij landspecifieke informatie inbrengen die cruciaal kan zijn voor een onderzoek en het (verder) vormgeven van beleid.

Echter is enige voorzichtigheid op zijn plek wanneer het gaat om de plaats van stationering van dergelijke liaisons, of de ontwikkeling van andere internationale samenwerkingsinitiatieven. Hoewel prioritering bij de selectie van bestemmingslanden onvermijdelijk is, heeft deze selectie evenredig onvermijdelijk ook een vervormend effect op de statistieken die deze prioritering bepalen. Met andere woorden: waar we harder zoeken naar een fenomeen, zullen we dat fenomeen ook vaker zien. Na signalen dat Nederlandse kinderseksstoeristen veelal afreizen naar Zuidoost-Azië, zijn politie liaisons in deze regio gestationeerd; het zal geen verrassing zijn wanneer de komende jaren meer Nederlandse daders in deze regio worden aangetroffen. Opgepast moet worden dat het stellen van prioriteiten niet leidt tot het sluiten van de ogen voor andere regio's of nieuwe, opkomende bestemmingen, bijvoorbeeld in Afrika of Oost-Europa. De politie moet derhalve constant alert blijven op veranderingen en nieuwe ontwikkelingen, zodat de internationale (politie)samenwerking blijvend effectief is.

Duidelijk overzicht van kinderseksstoerismezaken door uniforme registratie in politiesystemen

Om de informatiepositie over kinderseksstoerisme te optimaliseren, is het cruciaal dat de informatie over (mogelijke) kinderseksstoerisme zaken die in de politiesystemen terecht komt op een inzichtelijke manier in te zien is. Het lijkt voor de hand liggend; maar vanwege de gelijkenissen met andere delicten is het niet verrassend dat zaken van kinderseksstoerisme worden geregistreerd onder termen als seksueel misbruik of kinderpornografie, wat ertoe leidt dat er minder zicht is op het thema (zie ook Moerenhout, 2013). Een duidelijke registratie van de waardevolle informatie die de politiesystemen haalt is belangrijk voor het krijgen van een beter overzicht, zowel voor opsporingsdoeleinden en strategische sturing vanuit de politie als ook als bron voor fenomeenonderzoek. Hiervoor zijn twee basisvoorwaarden nodig: ten eerste, dat de logistieke (ICT-)voorzieningen van politie en OM een uniforme registratie faciliteren; en ten tweede, dat de personen die met de systemen werken kinderseksstoerisme kunnen herkennen en op een juiste manier invoeren. Dit laatste vereist bewustzijn over het fenomeen, niet alleen in de hogere, strategische programma's, maar juist ook bij primaire gebruikers van de systemen, zoals eerstelijns politieagenten in de eenheden.

³² Een initiatief dat mogelijk bij zal dragen aan deze bewustwording, is beschreven in het meest recente Plan van aanpak (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016): een 'toolkit' met informatiemateriaal over het fenomeen kinderseksstoerisme, typen daders en mogelijkheden tot het aanpakken van deze daders, wordt verspreid onder ambassade- en overheidspersoneel, NGO's in bestemmingslanden en Nederlandse emigranten en expats. Ten tijde van schrijven is een pilot gestart in de Filipijnen.

GERICHTERE EN EFFECTIEVERE PREVENTIE EN OPSPORING

Het in dit onderzoek geschetste profiel van de Nederlandse kinderseksktoerist heeft enkele implicaties voor de manier waarop kinderseksktoerisme in de praktijk wordt aangepakt. Een grondige evaluatie van het Nederlandse kinderseksktoerismebeleid, en de maatregelen die de Nederlandse politie neemt voor preventie en opsporing van daders van kinderseksktoerisme, valt buiten de scope van het huidige onderzoek. Wel kunnen enkele aanknopingspunten worden meegegeven op basis van het in deze studie geschetste profiel van de Nederlandse kinderseksktoerist.

De belangrijkste les is dat **de diversiteit van de dadergroep vraagt om een divers pakket aan op de daders afgestemde maatregelen.**

Zowel preferentieel...

Zowel in Nederland als internationaal zijn de laatste jaren verschillende maatregelen genomen die zich richten op preferentiële daders. Gedacht kan worden aan internationale informatie-uitwisseling van gegevens van (reisbewegingen van) ernstige, recidivegevaarlijke zedendelinquenten, en een reisverbod of inbeslagname van het paspoort voor bekende zedendaders (zie bijv. NRM, 2013; Hall, 2011). Een dergelijke aanpak lijkt recidivepreventie bij reeds bij de politie bekende verdachten als primair doel te hebben. De aanpak van nieuwe (nog bij justitie onbekende) preferentiële daders is een stuk ingewikkelder; slechts enkele initiatieven richten zich op deze groep, zoals de hulplijn Stop It Now voor (familie van) pedofielen die worstelen met hun geaardheid. Andere initiatieven die zich richten op de preventie van seksueel kindermisbruik in het algemeen, zoals het bestrijden van (beeld)materiaal en (online) uitwisselingen die seksueel contact met kinderen normaliseren en/of legitimeren, hebben mogelijk ook effect op preferentieel daderschap van kinderseksktoerisme.

Tenslotte is onduidelijk is in hoeverre georganiseerde criminele netwerken een rol spelen bij het organiseren en faciliteren van kinderseksktoerisme. Gesteld kan worden dat dergelijke organisaties zich met name op het faciliteren van preferentiële daders zouden richten. Deze mogelijke (online) netwerken die profiteren van kinderseksktoerisme moeten beter in kaart worden gebracht.³³

Als ook situationeel.

Zonder af te willen doen aan de noodzaak van opsporing en vervolging van preferentiële daders, is het niet extravagant te stellen dat meer aandacht nodig is voor de aanpak van situationele daders. Gegeven het vermoeden dat zij de ongeziene meerderheid van kinderseksktoeristen vormen, is het zorgwekkend dat de meeste beleidsmaatregelen zich richten op de preferentiële dadergroep (zie ook Hawke & Raphael, 2016); dit zou betekenen dat politie, justitie en beleidsmakers veel tijd, geld, personeel en moeite steken in maatregelen die slechts effectief kunnen zijn voor een deel van de daderpopulatie. Maatregelen tegen deze dadergroep dienen gericht te zijn op het verminderen van gelegenheden voor seksueel misbruik van kinderen in het buitenland, of op het adresseren van

³³ Eerder stelde Moerenhout (2013) al dat het moeilijk te bepalen is of de (online) netwerken en faciliteerders in georganiseerd verband opereren. Expertise over dit onderwerp is relevant, gezien de gevolgen voor de Nederlandse opsporingsbevoegdheden in en rechtshulp aan het buitenland (NRM, 2013; zie ook het VN Verdrag tegen grensoverschrijdende criminaliteit), alsmede voor de opsporingspraktijk: georganiseerd verband kan immers vragen om zeer andere barrières in de aanpak dan individuele kinderseksktoeristen.

neutralisatietechnieken die kunnen bijdragen aan de onverschilligheid van situationele daders, zoals voorlichtingscampagnes die het geweten van reizigers aanspreken, de regels verduidelijken en bewustwording vergroten.

Zowel kortverblijvend...

Kortverblijvende daders krijgen op verschillende manieren de toegang tot kinderen: bijvoorbeeld via faciliteerders in de toerismesector of online informatiekkanalen, het reguliere nachtleven of de (informele) gevestigde seksindustrie. Maatregelen die de mogelijkheden voor kortverblijvende kinderseksuïsten kunnen beperken zijn bijvoorbeeld:

- Het in kaart brengen en aanpakken van faciliteerders is daarentegen een meer realistische en bovendien veelbelovende stap: situationele daders zouden, zonder de verleiding van faciliteerders, immers niet tot seksueel misbruik overgaan. De private sector kan hierin een belangrijke rol spelen: hoewel de Nederlandse overheid niet zo snel een Thais hotel aan kan pakken, kunnen Nederlandse reisbureaus wel toezeggen niet langer zaken te doen met accommodaties waarvan wordt vermoed dat zij kindermisbruik faciliteren. Internationale samenwerking en bewustwording bij reisorganisaties, transportbedrijven en andere bedrijven in de toeristische branche, die gewezen kunnen worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, kan een belangrijke stap zijn voor preventie.³⁴
- Daarnaast is het zaak fora waar daders informatie uitwisselen te monitoren. De interactie vindt niet altijd plaats op afgeschermd delen van het internet, die voor opsporingsdiensten moeilijker bereikbaar zijn, maar ook in openbare settings. Zo werd het lokmeisje van Terre des Hommes ook in open toegankelijke chatrooms benaderd (Terre des Hommes, 2013b) en merkte Jonas (2016) op dat waardevolle opsporingsindicaties te vinden kunnen zijn op publieke social media profielen. Het monitoren van dergelijke omgevingen, binnen de daarvoor gegeven bevoegdheden, is voor de politie een logische eerste stap die met name situationele daders aan het licht zou kunnen brengen.

Waar monitoren niet mogelijk of te arbeidsintensief is, zou ook nagedacht kunnen worden over mogelijkheden om de bestaande online informatiekkanalen te verstoren. In het zwaarste geval worden online omgevingen offline gehaald, maar hiervoor kan internationale samenwerking en vergaande bevoegdheden nodig zijn. Lichtere instrumenten zijn beïnvloeding door het verspreiden van foutieve informatie (bijvoorbeeld over de locatie van bordelen) om de betrouwbaarheid van deze omgevingen te ondermijnen, of meldingen die aangeven dat seks met kinderen verboden is en de politie het forum monitort. Ook hier kan de private sector een rol spelen: internet service providers en administrators van websites en fora kunnen benaderd worden om (het adverteren van) seks met minderjarigen op hun omgeving te bannen.

- Het bestrijden van de seksuele uitbuiting van kinderen in de seksindustrie in een bepaald land is, vanuit Nederland redenerend, een lastige opgave waarin samenwerking met de

³⁴ Een initiatief vanuit de private sector is bijvoorbeeld The Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism. Bedrijven uit de reis- en toerismesector die deelnemen aan The Code bepleiten duurzaam en verantwoord toerisme, waarin seksueel kindermisbruik geen plaats heeft (zie www.thecode.org).

internationale gemeenschap, onderwijs, kindbescherming, en armoedebestrijding centraal moeten staan. Het steunen van ontwikkelingsinitiatieven, uitgevoerd door NGO's, zijn en blijven daarom noodzakelijk.

En langverblijvend...

Langverblijvende kinderseksuïsten, zoals migranten, expats of vrijwilligers, proberen om langdurige toegang tot een slachtoffer zeker te stellen door vertrouwen binnen de lokale gemeenschap op te bouwen. Maatregelen om deze groep aan te pakken zijn bijvoorbeeld:

- Bewustwording van de risico's bij (kleinschalige) vrijwilligersorganisaties en -stichtingen in het buitenland, en het stimuleren van aanpassingen in de aanmeldingsprocedure en wervingscommunicatie. Zo wordt gesproken over het invoeren van een Internationale Verklaring Omtrent Gedrag voor vrijwilligers bij goede doelen in het buitenland.³⁵ Omdat bij deze maatregel al bestaande veroordelingen in kaart worden gebracht, voorkomt dit primair misbruik door recidiverende zedendelinquenten (preferentiële daders) – maar het verduidelijken van de norm kan ook neutralisatietechnieken van situationele daders tegengaan (zie ook Jonas, 2016).
- Langverblijvende kinderseksuïsten ontlopen vervolging door het vertrouwen dat zij in een lokale gemeenschap hebben opgebouwd. Door omkoping, kindhuwelijk, of andere afhankelijkheidssituaties weten zij (de familie van) het slachtoffer te overtuigen af te zien van aangifte. Operationele samenwerking en informatiedeling met NGO's die slachtoffers begeleiden is dan ook cruciaal: niet alleen vanuit het oogpunt van slachtofferbescherming, maar ook omdat de slachtoffergetuigenis belangrijk bewijsmateriaal vormt. Bovendien kan een effectieve internationale campagne tegen kindhuwelijken ook een barrière opwerpen voor langverblijvende, preferentiële kinderseksuïsten.

Als ook online.

Online kinderseksuïstie is een opkomend fenomeen en test niet alleen de technische opsporingsvaardigheden en -bevoegdheden van de politie, maar ook de traditionele juridische perceptie en interpretatie van het delict. Bekend is dat het voorkomt en dat Nederlanders zich er schuldig aan maken, maar vanuit herkomstlanden zijn tot nu toe nauwelijks maatregelen bekend om hun burgers tegen te houden. Onderzoek is dringend nodig om een basaal beeld vast te stellen: wie de daders zijn, wie de slachtoffers zijn, waar het misbruik plaatsvindt, hoe het tot stand komt, en hoe het wordt gefaciliteerd. Vervolgonderzoek naar dit fenomeen is daarom een van de kernaanbevelingen van deze verkenning.

Hoewel opsporingsinstanties dergelijk onderzoek kunnen faciliteren, kunnen zij niet afwachten. Samenwerking en informatiedeling met andere opsporingsinstanties, het in kaart brengen en –waar mogelijk– verstoren van live streaming omgevingen, en samenwerking met

³⁵ Interpol werkt op dit moment aan het Interpol International Police Certificate (IIPC) project, wat een vrijwilliger of werknemer in staat stelt om aan een buitenlandse werkgever een verklaring van onbesproken gedrag voor te leggen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016).

bestemmingslanden om slachtoffers uit dergelijke situaties te ontzetten zijn voor de hand liggende eerste stappen. Ook over preventie moet worden nagedacht: hiervoor zijn de initiatieven van Terre des Hommes een leerzaam en interessant experiment. Organisatorisch vraagt de aanpak van deze nieuwe verschijningsvorm bovendien ook de nodige technische, financiële en cyberexpertise, die in de politieorganisatie moet worden verankerd.

TOT SLOT

Kindersekstoerisme is een complex probleem, dat alleen effectief bestreden kan worden in samenwerking tussen herkomst- als bestemmingslanden. Dat is niet altijd makkelijk: terwijl geïndustrialiseerde landen bestemmingslanden laksheid, corruptie en inactie verwijten, wijzen ontwikkelingslanden naar herkomstlanden wiens burgers de vraag naar de seksuele uitbuiting van kinderen creëren (Jullien, 2003). In dit onderzoek hebben we ons gericht op die laatstgenoemde burgers: in dit geval Nederlandse ingezetenen die zich schuldig maken aan kindersekstoerisme in het buitenland. Voor dit perspectief is gekozen, omdat dit de meeste relevantie heeft voor de Nederlandse politie en overheid, gezien hun taakstelling en invloedssfeer. Tegelijkertijd is eerder opgemerkt dat vele factoren een rol spelen bij de totstandkoming van kindersekstoerisme (in een bepaald gebied). We moeten waken dat de sociale, politieke, economische, culturele en historische contexten die seksueel kindermisbruik mogelijk maken niet worden gereduceerd tot één narratief: het probleem van de (pedofiele) buitenlander. Een aanpak die zich enkel richt op de vraag- ofwel de aanbodkant van het probleem kan slechts beperkt effectief zijn. Naast het opbouwen van een sterker gefundeerde en betrouwbare informatiepositie is samenwerking – met NGO's, met wetenschappers, en vooral internationaal – om beide kanten van het probleem te adresseren dan ook cruciaal om kindersekstoerisme een halt toe te roepen.

Duidelijk is dat het effectief aanpakken van een diverse dadergroep vraagt om een divers pakket aan maatregelen. Maar deze integrale aanpak kent ook zijn prijs: de nodige inzet van beleidsmakers, wetenschappers, politiepersoneel, en medewerkers bij NGO's en in de private sector is nodig om de verschillende interventies te kunnen realiseren. Wetenschappers hebben de nobele, maar uitdagende taak het verborgen fenomeen dat kindersekstoerisme heet op een methodologisch grondige manier beter in kaart te brengen. Aan de politie de taak om, gegeven de beperkte informatiepositie en capaciteitsrestricties, het pakket aan preventieve en opsporingsmaatregelen zo effectief mogelijk vorm te geven. Politieke steun en financiering zijn daarbij kernvoorwaarden om de aanpak van kindersekstoerisme vorm te geven. Gezien de urgentie, schade, en wijdverspreidheid van het fenomeen is actie van elke betrokken actor hard nodig om kindersekstoeristen te kunnen tegenhouden.

LITERATUURLIJST

- Action pour les Enfants. (2014). *Investigating traveling child sex offenders*. APLE Cambodia. Retrieved from <http://aplecambodia.org/wp-content/uploads/2015/03/Analytical-Report-on-Investigating-Traveling-Child-Sex-Offenders-Web-Version.pdf>
- Ahlénus, E. (2010). *A qualitative analysis of the judicial aspects of child-sex tourism in Thailand*. Stockholms universitet.
- Andrews, S. K. (2004). U.S. domestic prosecution of the American international sex tourist: Efforts to protect children from sexual exploitation. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 94(2), 415–453.
- Atwell, M. (2014). Combating American child sex tourism in Cambodia under the 2003 U.S. Protect Act. *Wisconsin International Law Journal*, 26(1), 163–187.
- Babchishin, K. M., Hanson, R. K., & VanZuylen, H. (2015). Online child pornography offenders are different: A meta-analysis of the characteristics of online and offline sex offenders against children. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 45–66.
- Bang, B., Baker, P. L., Carpinteri, A., & Van Hasselt, V. B. (2014). *Commercial sexual exploitation of children*. New York: Springer International Publishing.
- Barnitz, L. A., Lobo, N., McVicker, C., & Gallagher, K. (1998). *Commercial sexual exploitation of children: Youth involved in prostitution, pornography and sex trafficking*. Washington: Youth Advocate Program International.
- Bauer, I. L. (2014). Romance tourism or female sex tourism? *Travel Medicine and Infectious Disease*, 12, 20–28.
- Beddoe, C. (1998). Written speech in Europese Commissie – DG XX111 – Tourism Directorate.
- Beddoe, C. (2006). *The end of the line for child exploitation. Safeguarding the most vulnerable children*. London: ECPAT UK.
- Beech, A. R., Elliott, I. A., Birgden, A., & Findlater, D. (2008). The Internet and child sexual offending: A criminological review. *Aggression and Violent Behavior*, 13, 216–228.
- Bennett, N., & O'Donohue, W. (2014). The Construct of Grooming in Child Sexual Abuse: Conceptual and Measurement Issues. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(8), 957–976.
- Bijnsdorp, M., & Montgomery, M. (2003). *Gambia ... the Smiling Coast! Terre des Hommes Netherlands*.
- Blanchard, R., Lykins, A. D., Wherrett, D., Kuban, M. E., Cantor, J. M., Blak, T., ... Klassen, P. E. (2009). Pedophilia, hebephilia, and the DSM-V. *Archives of Sexual Behavior*, 38(3), 335–350.
- Brown, N. (1992). Beachboys as culture brokers in Bakau Town, The Gambia. *Community Development Journal*, 27(3), 61–70.
- Chemin, M., & Mbiekop, F. (2015). Addressing child sex tourism: The Indian case. *European Journal of Political Economy*, 38, 169–180.
- Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M. L., Colbenson, K. M., Sattler, A. L., Goranson, E. N., ... Zirakzadeh, A. (2010). Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: Systematic review and meta-analysis. *Mayo Clinic Proceedings*, 85(7), 618–629.
- Child Exploitation and Online Protection Centre. (2013). *Threat assessment of child sexual exploitation and abuse*. London.
- Cotter, K. M. (2009). Combating child sex tourism in Southeast Asia. *Denver Journal of International Law and Policy*, 37(3), 493–512.
- Currie, J., & Widom, C. S. (2010). Long-term consequences of child abuse and neglect on adult economic well-being. *Child Maltreatment*, 15(2), 111–20.
- de Jong, R., Alink, L., Bijleveld, C., Finkenauer, C., & Hendriks, J. (2015). Transition to adulthood of child sexual abuse victims. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 175–187.
- Defence for Children. (2016). Politie en Marechaussee samen tegen de politie. Retrieved from [https://www.defenceforchildren.nl/p/1/4762/mo430-cg%7C88=1%7C89=1%7C102=uitbuiting\[4\]/mo429-](https://www.defenceforchildren.nl/p/1/4762/mo430-cg%7C88=1%7C89=1%7C102=uitbuiting[4]/mo429-)

- cg%7C88=1%7C89=2%7C102=uitbuiting[4]/mo481-cg328/mo480-cg328/politie-en-marechaussee-samen-tegen-kindersekstoerisme
- Department of State USA. (2015). *Trafficking in persons report*. Department of State United States of America.
- Dietz, P. E. (1983). Sex offenses: Behavioral aspects. In S. H. Kadish (Ed.), *Encyclopedia of Crime and Justice*. (pp. 1485–1493). New York, NY: Free Press.
- Dijk, J. A. G. M. van. (2005). *The deepening divide: Inequality in the information society*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- ECPAT. (2008). *Combating child sex tourism: Questions and answers*. Bangkok, Thailand: ECPAT International.
- ECPAT. (2009). *Offenders beware! Child sex tourism case studies*. Amsterdam: ECPAT the Netherlands.
- ECPAT. (2013). *Protection of children against sexual exploitation act*. Amsterdam: ECPAT the Netherlands.
- ECPAT. (2014). *The commercial sexual exploitation of children in East and South-East Asia*. Bangkok, Thailand: ECPAT International.
- Europol. (2015). *The Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*. The Hague: EUROPOL.
- Fergusson, D. M., McLeod, G. F. H., & Horwood, L. J. (2013). Childhood sexual abuse and adult developmental outcomes: Findings from a 30-year longitudinal study in New Zealand. *Child Abuse and Neglect*, 37(9), 664–674.
- Finkel, R., & Finkel, M. L. (2015). The “dirty downside” of global sporting events: Focus on human trafficking for sexual exploitation. *Public Health*, 129, 17–22.
- Florence, A., Meier, M., & Ignacio, P. (2016). *Child sexual exploitation: what do mega sporting events have to do with it?* Expert submission to the Global Study.
- Frank, D. J., Camp, B. J., & Boutcher, S. A. (2010). Worldwide trends in the criminal regulation of sex, 1945 to 2005. *American Sociological Review*, 75(6), 867–893.
- Fredette, K. (2009). International legislative efforts to combat child sex tourism evaluating the Council of Europe convention on commercial child sexual exploitation. *Boston College International & Comparative Law Review*, 32(1), 1–44.
- George, B. P., & Panko, T. R. (2011). Child sex tourism: Facilitating conditions, legal remedies, and other interventions. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 6(2), 134–143.
- Gijs, L. (2013). Waarheen met de parafilieën in DSM-5? *Tijdschrift voor Seksuologie*, 37(4), 148–159.
- Giordanella, H. C. (1998). Status of § 2423(b): Prosecuting United States nationals for sexually exploiting children in foreign countries. *Temple International and Comparative Law Journal*, 12, 133–157.
- Goethals, K., & Cosyns, P. (2014). Seksuele stoornissen in de DSM-5. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 56(3), 196–200.
- Groth, A. N., & Birnbaum, H. J. (1978). Adult sexual orientation and attraction to underage persons. *Archives of Sexual Behavior*, 7(3), 175–181.
- Groth, A. N., Hobson, W. F., & Gary, T. S. (1982). The child molester: Clinical observations. In *Social work and child sexual abuse* (pp. 129–144). Binghamton, NY: The Haworth Press.
- Hall, J. A. (2011). Sex offenders and child sex tourism: The case for passport revocation. *Virginia Journal of Social Policy & the Law*, 18(2), 153–202.
- Hall, R. C. W., & Hall, R. C. W. (2009). A profile of pedophilia: Definition, characteristics of offenders, recidivism, treatment outcomes, and forensic issues. *The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry*, 7(4), 522–537.
- Hawke, A., & Raphael, A. (2016). *Offenders on the move: Global Study on sexual exploitation of children in travel and tourism*. Bangkok, Thailand: ECPAT International.
- Herseth, S. K., Monsen, O. N., & Johansen, A. H. (2011, January 6). Hit drar norske sexovergripere. *Dagbladet Nyheter*. Retrieved from <http://www.dagbladet.no/2011/01/06/nyheter/sexhandel/barnepornografi/14963112/>

- Hodgson, D. (1994). Sex tourism and child prostitution in Asia: Legal responses and strategies. *Melbourne University Law Review*, 19, 512–544.
- Holt, T. J., Blevins, K. R., & Burkert, N. (2010). Considering the pedophile subculture online. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 22(1), 3–24.
- Houtepen, J. A. B. M., Sijtsema, J. J., & Bogaerts, S. (2014). From child pornography offending to child sexual abuse: A review of child pornography offender characteristics and risks for cross-over. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 466–473.
- Howell, K. (1981). Adult sexual interest in children: Considerations relevant to theories of aetiology. In *Adult sexual interest in children* (pp. 55–94). New York: Academic Press.
- Jhappan, R. (2005). Of tsunamis and child sexual exploitation: The political economy of supply and demand in the sex tourism and trafficking trades. *Asian Women*, 20, 137–174.
- Johnson, A. K. (2011). International child sex tourism: Enhancing the legal response in South East Asia. *The International Journal of Children's Rights*, 19, 55–79.
- Jonas, K., & Guadamuz, T. E. (2016). *Use of smartphone applications by travelling sex offenders*. Expert submission to the Global Study.
- Jonas, K. J. (2016). *Incidental child sex offenders: Characteristics, behavior and facilitating factors*. Vertrouwelijk rapport aan de Nederlandse politie.
- Klain, E. (1999). *Prostitution of children and child-sex tourism: An analysis of domestic and international responses*. Alexandria, United States: National Center for Missing & Exploited Children.
- Koeck, S., Van Beek, D., & De Doncker, D. (2002). Classificatie van pedoseksuelen en verkrachters. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 26, 37–45.
- Kragten-Heerdink, S., Menenti, L., & Dettmeijer-Vermeulen, C. (2016). *Governments' responsibilities as countries of demand, supply and/or victimisation*. Expert submission to the Global Study.
- Lanning, K. V. (2010). *Child molesters: A behavioral analysis for professionals investigating the sexual exploitation of children (5th ed.)*. Alexandria, United States: National Center for Missing & Exploited Children.
- Li, V. F. (1995). Child sex tourism to Thailand: the role of the United States as a consumer country. *Pacific Rim Law & Policy Journal*, 4(2), 505–542.
- Lim, L. L. (1998). *The sex sector: the economic and social bases of prostitution in Southeast Asia*. Geneva: International Labour Organization.
- McAlinden, A. M. (2006). 'Setting "em up": Personal, familial and institutional grooming in the sexual abuse of children. *Social and Legal Studies*, 15, 339–362.
- Mekinc, J., & Music, K. (2015). Sexual exploitation of children in the tourism - the dark side of tourism. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 8(2), 64–85.
- Miller, J. (2011). Beach boys or sexually exploited children? Competing narratives of sex tourism and their impact on young men in Sri Lanka's informal tourist economy. *Crime, Law and Social Change*, 56, 485–508.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2013). *Plan van aanpak kinderekstoerisme*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie. Beschikbaar via <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2013/10/10/bijlage-plan-van-aanpak-kinderekstoerisme/lp-v-j-0000004187.pdf>
- Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2016). *Plan van aanpak bestrijding kinderekstoerisme*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie. Beschikbaar via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-781577.pdf>
- Moerenhout, L. (2013). *Kindersekstoerisme*. Zoetermeer: Dienst Landelijke Informatieorganisatie, Landelijke Eenheid Nationale Politie.
- Montgomery, H. (2008). Buying Innocence: child-sex tourists in Thailand. *Third World Quarterly*, 29(5), 903–917.
- Nagtegaal, M. H. (2012). *Gerapporteerde problemen van slachtoffers van seksueel misbruik in de kindertijd: Een meta-review*. Cahier 2012-6. Den Haag.

- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2013). *Barrières tegen kindersekstoerisme*. Den Haag.
- Newman, W. J., Holt, B. W., Rabun, J. S., Phillips, G., & Scott, C. L. (2011). Child sex tourism: Extending the borders of sexual offender legislation. *International Journal of Law and Psychiatry*, 34, 116–121.
- O’Connell Davidson, J. (2001). *The sex exploiter - Theme paper on child pornography for the 2nd World Congress on commercial sexual exploitation of children*. Retrieved from http://lastradainternational.org/lsidocs/627 yokohama_theme_sex_exploiter.pdf
- O’Connell Davidson, J. (2004). “Child sex tourism”: an anomalous form of movement? *Journal of Contemporary European Studies*, 12(1), 31–46.
- O’Connell Davidson, J., & Sanchez Taylor, J. (1995). *Child prostitution and sex tourism - Dominican Republic*. Bangkok, Thailand: ECPAT International.
- O’Donnell, I., & Milner, C. (2007). *Child pornography: Crime, computers and society*. Cullompton: Willan.
- Panko, T. R., & George, B. P. (2012). Child sex tourism: Exploring the issues. *Criminal Justice Studies*, 25(1), 67–81.
- Pinheiro, P. S. (2006). Violence against children in care and justice institutions. In *World Report on Violence against Children*. (pp. 170–229). Geneva: the United Nations Secretary-General’s Study on Violence against Children.
- Price, J., Patterson, R., Regnerus, M., & Walley, J. (2016). How Much More XXX is Generation X Consuming? Evidence of Changing Attitudes and Behaviors Related to Pornography Since 1973. *The Journal of Sex Research*, 53(1), 12–20.
- Quayle, E., & Taylor, M. (2003). Model of problematic internet use in people with a sexual interest in children. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 6(1), 93–106.
- Rafferty, Y. (2013). Child trafficking and commercial sexual exploitation: A review of promising prevention policies and programs. *American Journal of Orthopsychiatry*, 83(4), 559–575.
- Robertiello, G., & Terry, K. J. (2007). Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior*, 12, 508–518.
- Rogstad, K. E., Wilkinson, D., & Robinson, A. (2016). Sexually transmitted infections in children as a marker of child sexual abuse and direction of future research. *Current Opinion in Infectious Diseases*, 29(1), 41–44.
- Seabrook, J. (2000). *No hiding place: Child sex tourism and the role of extra-territorial legislation*. London - New York: Zed books.
- Segundo, M., Nascimento, M., Araújo, D., & Moura, T. (2012). *Men, women and the commercial sexual exploitation of children and adolescents in four Brazilian cities*. Rio de Janeiro: Promundo.
- Simon, L. M. J., Sales, B., Kaszniak, A., & Kahn, M. (1992). Characteristics of child molesters: implications for the fixated-regressed dichotomy. *Journal of Interpersonal Violence*, 7(2), 211–225.
- Staebler, M. (1996). Tourism and children in prostitution. Paper presented at the World Congress Against the Sexual Exploitation of Children held at Stockholm (August 27-31).
- Steinman, K. (2002). Sex tourism and the child: Latin America’s and the United States’ failure to prosecute sex tourists. *Hastings Women’s Law Journal*, 13(1), 53–76.
- Svensson, N. L. (2006). Extraterritorial accountability: An assessment of the effectiveness of child sex tourism laws. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 28, 641–664.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, 664–670.
- Tanielian, A. R. (2013). Illicit supply and demand: Child sex exploitation in South East Asia. *National Taiwan University Law Review*, 8(1), 97–140.
- Terre des Hommes. (2013a). *Aanpakken, oppakken, doorpakken*. Den Haag: Terre des Hommes.
- Terre des Hommes. (2013b). *Webcam child sex tourism - Becoming Sweetie: a novel approach to stopping the global rise of webcam child sex tourism*. Den Haag: Terre des Hommes. Retrieved

- from <http://www.terredeshommes.org/wp-content/uploads/2013/11/Webcam-child-sex-tourism-terre-des-hommes-NL-nov-2013.pdf>
- Terre des Hommes. (2015). Eerste Nederlander vast dankzij Sweetie. Retrieved from <https://www.terredeshommes.nl/nieuws/eerste-nederlander-vast-dankzij-sweetie>
- Terry, K. J., & Tallon, J. (2004). *Child sexual abuse: A review of the literature*. New York, United States: John Jay College.
- Thomas, F., & Mathews, L. (2006). *Who are the child sex tourists in Cambodia?* Melbourne: Child Wise.
- Todres, J. (1999). Prosecuting sex tour operators in U.S. courts in an effort to reduce the sexual exploitation of children globally. *Boston University Public Interest Law Journal*, 9, 1–23.
- Tuovinen, H. (2014). *Shadows of voluntourism and the connection to orphanage business in Asia and Cambodia*. University of Applied Sciences.
- Tweede Kamer 2014-2015, 31 015, nr. 12. Beshikbaar via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31015-112.pdf>.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2014). *Hidden in plain sight: A statistical analysis of violence against children*. New York: UNICEF.
- United Nations Human Rights Council. (2012). *Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography, Najat M'jid Maalla - A/HRC/22/54*.
- United Nations Human Rights Council. (2014). *Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography, Maud de Boer-Buquicchio - A/HRC/28/56*.
- United States Federal Bureau of Investigation. (2011). *Child predators: The online threat continues to grow*. Washington: FBI.
- Van Blerk, L., Fernandes, A. R. L., Fernandes, F., Fyfe, N., McEleavy, P., & Mendel, J. (2014). *Let's Win This Game Together*. Dundee: University of Dundee.
- Van Doore, K., Martin, F., & McKeon, A. (2016). *International volunteering and child sexual abuse*. Expert submission to the Global Study.
- Van Wijk, A., Nieuwenhuis, A., & Smeltink, A. (2009). *Achter de schermen: Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno*. Arnhem: Bureau Beke.
- Van Wijk, A., & Van Leiden, I. (2011). *Over pedoseksuelen gesproken*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Vogelvang, B. O., Braak van den, J. J., Meuwese, S., & Wolthuis, A. (2002). *Kindersekstoerisme (vanuit Nederland). Onderzoek naar bestaande en (mogelijk) nieuwe reisbestemmingen*. Den Haag: WODC.
- Wearing, S., & Gard, N. (2013). Volunteer tourism: A review. *Tourism Management*, 38, 120–130.
- Webster, S., Davidson, J., Bifulco, A., Gottschalk, P., Caretti, V., Pham, T., ... Craparo, G. (2012). *Final Report*. European Online Grooming Project.
- Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K. J., & Ybarra, M. L. (2008). Online "predators" and their victims: Myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63(2), 111–128.

OVER DE AUTEURS

Anneke Koning is docent criminologie aan de Universiteit Leiden, met onderzoeksinteresses op het gebied van seksueel geweld tegen kinderen en transnationale en cybercriminaliteit. Ze voltooide met distinctie een onderzoeksmaster aan de Universiteit van Cambridge en werkte bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie onder andere aan de aanpak van kinderpornografie en de inrichting van de politieorganisatie. In februari 2017 begint zij haar promotieonderzoek 'Child sex tourism: A systematic examination of responses against a global problem', gefinancierd met een Onderzoekstalentbeurs van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Lina Rijkse-van Dijke is junior onderzoeker aan de Universiteit Leiden gedurende dit project. Zij heeft haar bachelor Criminologie behaald aan de Universiteit Leiden en heeft vervolgens de master Forensica, Criminologie en Rechtspleging aan de Universiteit van Maastricht voltooid. Tijdens haar studie liep zij stage bij het Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. Tevens is zij werkzaam bij het Rode Kruis als juridisch ondersteuner van slachtoffers mensenhandel. Haar interesses liggen bij het thema mensenhandel en geweld tegen kwetsbaren.